

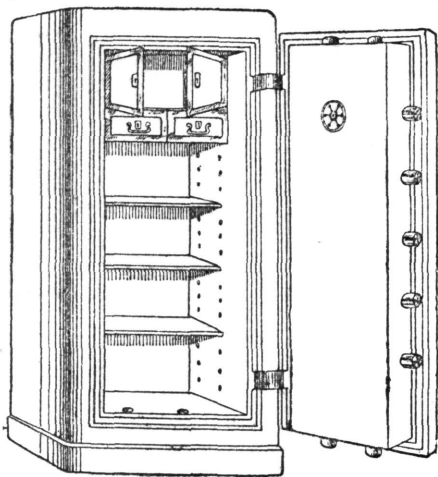
Haitse Koor

No 14
1 9 3 2
30 senti

O.-Ü.
SYSTEMA

TALLINN, LAI TÄN. 9
(Hobuse tän. vastas).
Tel. 430-09.

Üldtuntud headuses
Soome varga- ning
tulekindlaid rahakap-
pe, G. R. Grundströmi
eritehastest, igas suu-
ruses ja mõõdus.

Eeskujulikult täpne
töö.

Moodsaim välimus.

Mõõdukas hind.

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu pea-
staabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol.-ltm. A. Balder,
telefon 451-94.

Tegev toimetaja leitn. A. Treufeldt,
telef. 451-89.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele
tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvi-
tamata ja tagasisaatmiseks markimata
käskkirju alal ei hoita.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.
Tel. 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad à üks lehekülg:
teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti
järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

Nr. 14

1932

SISUKORD:

- Uus Vabariigi valitsus
- A. Tõrvand-Tellmann — Mari Raamot
60-aastane
- R-ar — Põhja-Eesti Vabadussõjalaste
päev Tapal
- J. A. — „Nende nimed elavad“
- V. K. — Ruhno
- Georges Blond — Kannatanud nelja
aasta jooksul. Lühijutt. Tõlkinud
H. H.
- A. Massakas — Vabaduse ja leiva eest
T-n — Pilk noorte kotkaste suvistesse
laagritesse
- Joter — Napoleon II
- C. H. Sjöenena — Pirita klooster
- A. P. — Uusi suundi kaitseleidu laske-
koolis
- Kaitseleidu töö ja elu

Kaitseleitud, naiskodukaitse liikmed ja noored kotkad,

pidage meeles, et kaitse-
leitudlaste tarvete ladu peab
silmas ainult teie huvisid.

Meilt võite osta:

relvi ja nende osi,
laskemoona,
laadimisabinõusid,
õppevahendeid,
relvade puhastusabinõu-
sid ja puhastusvahen-
deid,
laskemärklehti,
sporditarbeid,
kaitseleidu märke,
kaitseleidu kirjandust ja
mitmesuguseid teile vaja-
lisi tarbeid.

**Külastage tarvete ladu.
Tutvuge meie hinnakirjaga.
Ostusundi ei ole.**

**KAITSELEITLASTE
TARVETE LADU,**

TALLINN KAARLI 8.

Avatud igal äripäeval kella
11—15 ja lisaks igal teisip.,
reedel ja laupäeval veel
kella 17—19-ni.

Ar 932 P
Kaitse

EESTI
RAHVUS-
RAAMATUKOGU

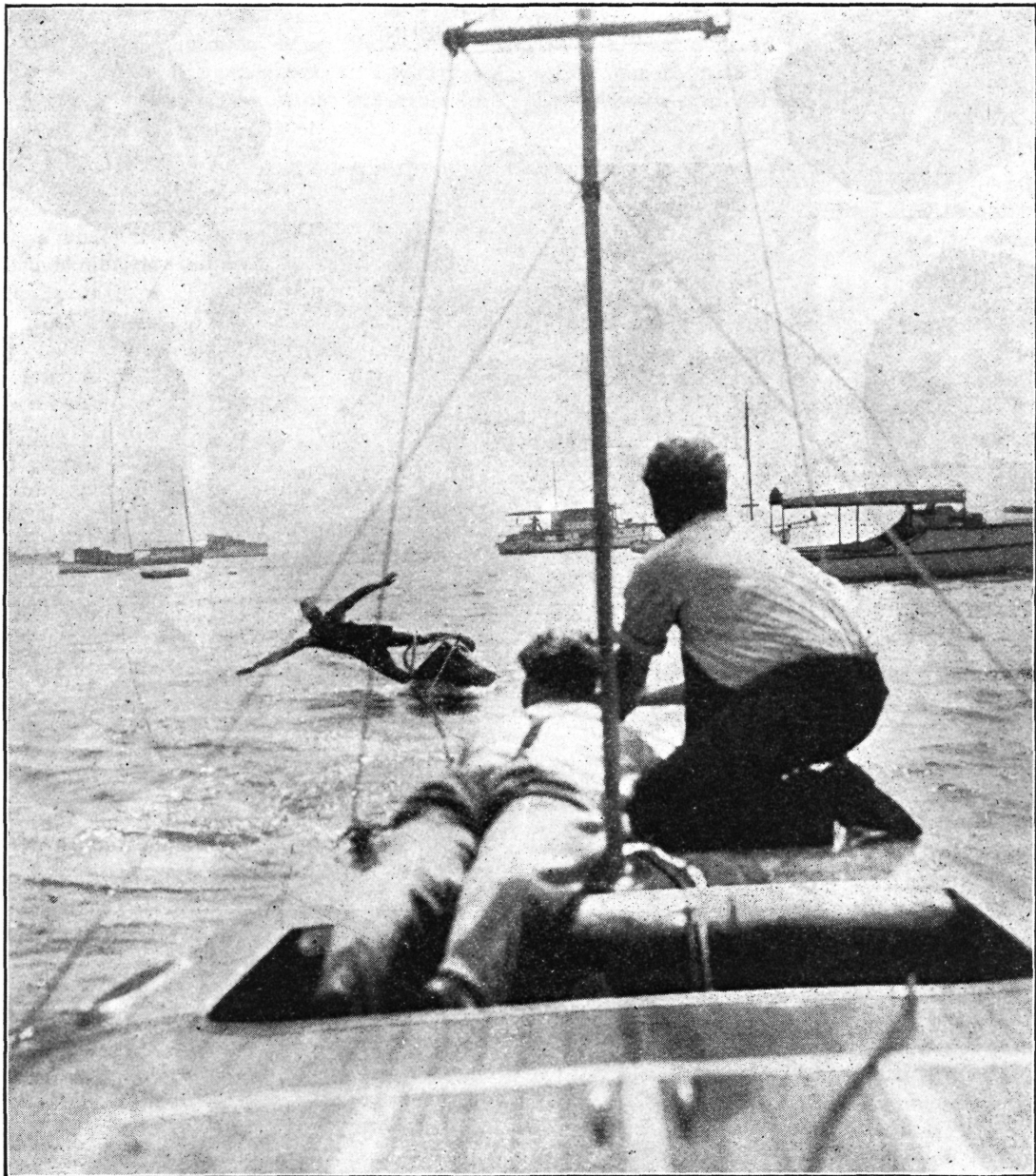
Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 14

Talinnas laupäeval, 30. juulil 1932

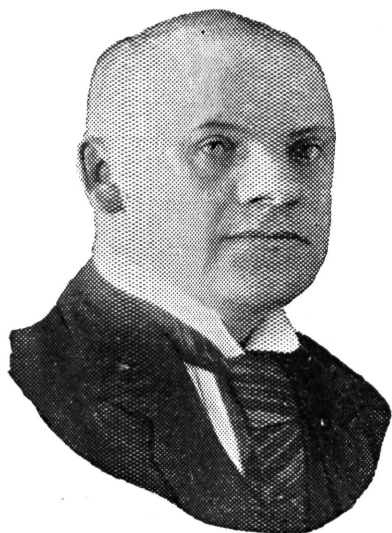
VIII aastakäik

VESI, ÕHK JA PÄIKE

Uus vabariigi

valitsus

Kaitseminister AUGUST KEREM

Riigivanem KARL EIBUND

Haridus-sotsiaalmin. J. HÜNERSON

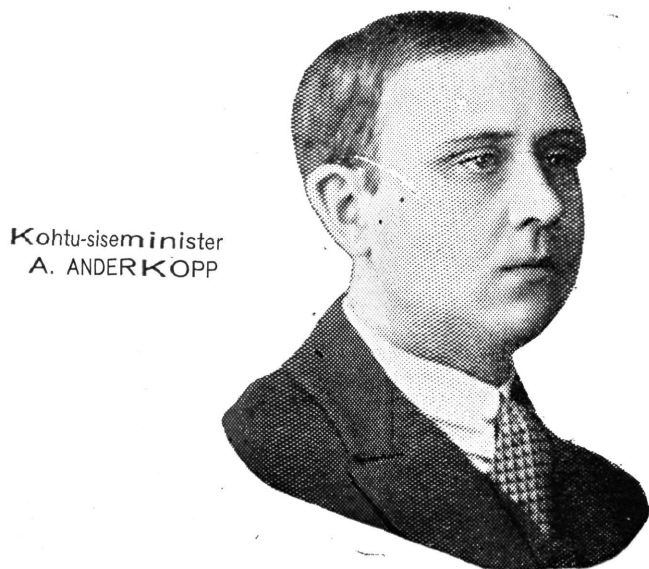
Põllutöököminister OSKAR KÖSTER

Välisminister MIHKEL PUNG

Teedeminister JAAN RAUDSEPP

Kohtu-siseminister
A. ANDERKOPP

Majandusminister
J. ZIMMERMAN

MARI RAAMOT 60-AASTANE

„Kaitse Kodu!“ kirjutanud Tallinna naiskodukaitse ringkonna esinaine pr. A. TÕRVAND-TELLMANN

Lugupeetud naiskodukaitse juhile ja „Kaitse Kodu!“ kaastöölisele soovime toimetuselt südamest õnne ja veel kaua püsida tugeva tammena meie kodukorraldajate naiste esireas

Kogu Eestile tuntud seltskonnategelane Mari Raamot pühitseb 6. aug. oma 60. sünnipäeva. Isikud, kellel on ligemat kokkupuutumist Mari Raamotiga, ei usu seda, et nii värske välimusega, soojalt tuksuva südamega ja täis elurõõmu isik juba sellist aukartust äratavat aastate koormat kannab oma õlgadel. Tema on jätkunud tahet ja tuld tegutsemiseks meie rahva ja kodumaa hüveks. Loodus on kin kinud talle praktilise meele, selge silma ja julge ning otsekohese südame. Ta kuulub veel nende „vanamoeliste“ seltskonnategelaste hulka, kes ei lase ennast pimestada ega kaasa kiskuda illusioonlikest õhulossidest, vaid kes arvestab alati realiteeti. Mari Raamoti teetähise juures peatudes ja tagasi vaadates näeme aastate rida, mis tuletavad meele alatist rühkivat ning väsimatut tegevust. Mari Raamot esindab neid teoinimesi, kes igale poole on end suutnud rakendada kaasatöötamiseks — ja seda teinud hea tahtmise ja innuga. Paljude algatuste ja nende läbiviimise juures on ta seisnud esirinnas. Rohkesti kohustusi täie raskusega lasub praegugi tema õlgadel. Avaliku

tegelasena on Mari Raamot omandanud seisukoha, mil möödunud kui käesolevagi aja suhtes ei puudu mööduandvam ja ulatuslikum tähendus.

Mari Raamot sündis Viljandimaal Tarvastu vallas Kitsi talu omaniku Tõnis Tamme tütreana. Ta õppis Viljandis Lilli Suburgi tütarlaste-koolis, hiljemini Peterburis. Pärast ühes oma mehe agronoom dr. Jaan

Raamotiga Saksamaal viibides täiendas ta oma teadmisi kodumajanduse alal Königsbergis ja Leipzigis. 1911. a. asutas Tartu lähedale Raadi v. oma Sakkapuu tallu esimese tütarlaste põllu- ja majapidamiskooli Eestis, mille tuli 1918. a. kahjuks tuhaks muutis. Sest

ajast peale loobus Mari Raamot tööpõllult, kus kasvatas Eesti talule nii palju teadlikke ja virga käega perenaisi, ja pöördus seltskonnategevusele, pühendades oma jõudu iseäranis rahvuskultuurilistele ja heategevatele organisatsioonidele, nagu Ühistööle, Eesti Punasele Ristile, Ühisabile, Noorte Naiste Kristl. Ühingule, kelle asutaja ja esinaine ta olnud. 1927. a. peale on Mari Raamot ülemaalse naiskodukaitse keskjuhatuse esinaine. Tänu ta väsimatule hoolele, raugematule jõule ja soojale südamele on naiskodukaitse lühikese ajaga oma juured ajanud sügavale Eesti pinda ja oma oksad sirutanud üle kogu Eesti. Mari Raamoti arvele tuleb eriti kirjutada sõprussidemed, mis loodud Eesti naiskodukaitse, Soome Lotta-Svärdi ja Läti naiskodukaitse vahel. Mari Raamoti teeneid on väärikalt hinnanud, annetades temale aumärke, Eesti,

Soome ja Läti kaitseliit, Eesti Punane Rist ja Ühistöö.

Lugupeetud juubilarile, kes praegu veel kõige parema tervise juures, soovime üle 60-da suve astudes palju õnne ja edaspidiseks samasugust väsimatut tööjõudu, -tahet, -armastust, selget silma, julget, otsekohest, õiglast ja sooja südant nii avaliku tegelasena kui naiskodukaitse juhina.

MARI RAAMOT,
naiskodukaitse esinaine

Vabadussõjalaste paraad Tapal

PÕHJA-EESTI VABADUSSÕJALASTE PÄEV TAPAL

Meeltüendava ja sõjamälestusi värskendava pildi pakkus 17. VII 32. a. Tapal korraldatud Põhja-Eesti vabadussõjalaste päev, millele oli üle riigi kogunenud ligi 2000 vabadussõja veteraani, et näidata, et veel on vabadussõjalasil rammu olla väljas praegusel majanduslikult raskel ajajärgul Eesti kui terviku eest.

Vabadussõjalased langenud lahingvendi austamas

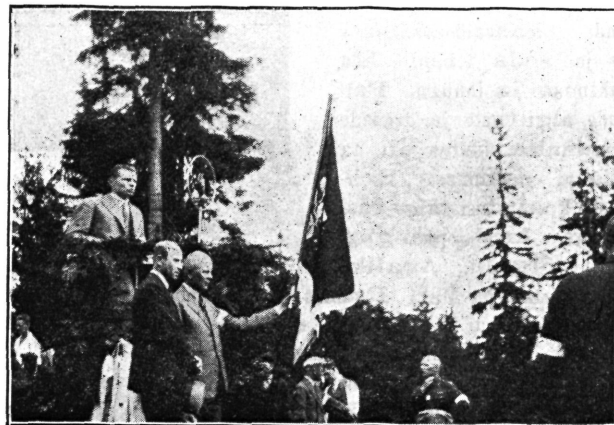
Vabadussõja veteraane oli Tapal vastu võtmas Tapa seltskond, kes kõigiti eeskujulikult hoolitses vabadussõjalaste heaolu eest. Eriti agarad olid ses suhtes Tapa õrnema soo esindajad, kes kõiki Tapale saabunud vabadussõjalasi ehtisid kodumaa põllu- ja metsalilledega.

Vabadussõjalaste päev Tapal oli korraldatud kolmes osas: 1) langenud lahingvendade mälestamine,

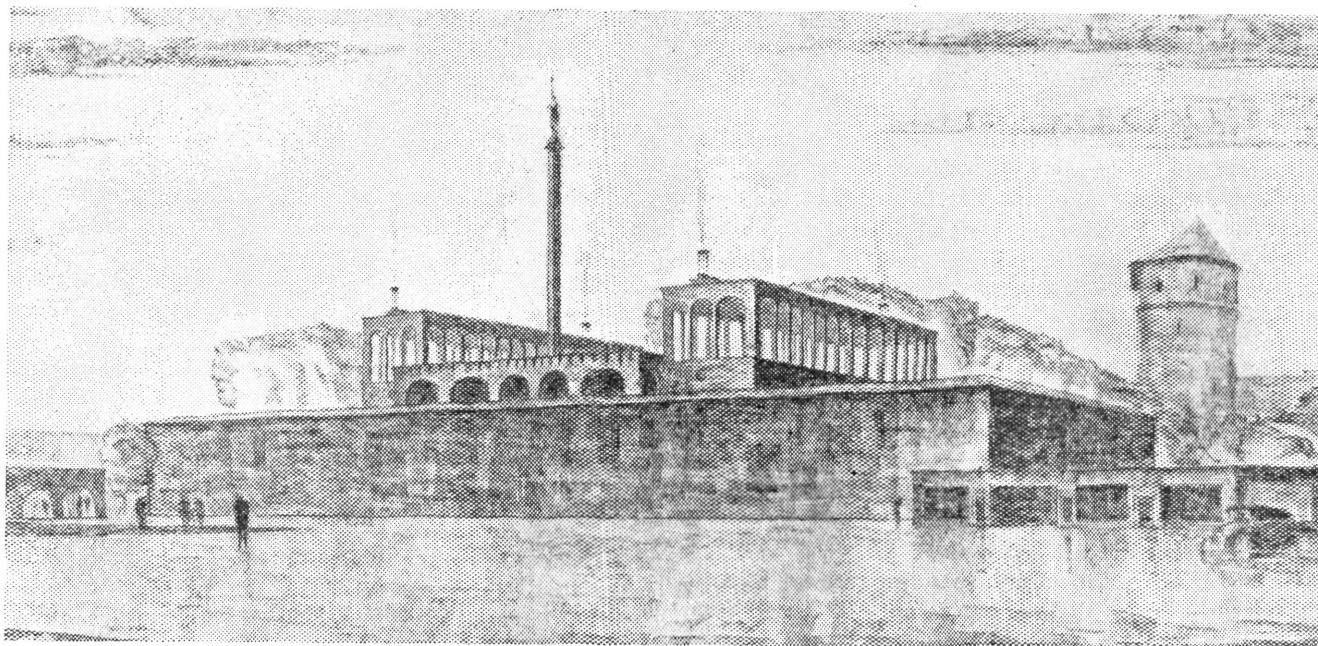
2) paraad ja 3) kõnekoosolek Männikumäel, mis kõik hea korralduse ja distsiplineeritud meeste tõttu läks hästi korda, kui mitte võtta arvesse sotsialistlike „liinisõdurite“ ja noorvalvurite löögirühma poolt provotseeritud, kuid siiski ebaõnnestunud mürglit. Et viimane nii vaikselt likvideeriti, nagu see juba ajalehtede kaudu lugejaile on teada, tuleb just panna vabadussõjalaste kiiduväärse käitumise arvele.

Mida siis nõudsid vabadussõjalased Tapal? Kokku võttes seal peetud adv. P. Telgi ja A. Sirk'i kõnesid on vabadussõjalaste nõudmised järgmised: vabadussõjalased nõuavad 1) isikuvalimist, 2) 50-liikmelist riigikogu ja 3) suurevõimulist presidenti. Et praegu just rahvahääletus presidendi küsimuse lahendamiseks on ukse ees, siis vabadussõjalased hääletavad aga sellele vastu, kuna riigikogu poolt rahvahääletusele ettepanud president ja riigikogu ei rahuks vabadussõjalaste nõudeid.

(Järg 487. lhk.)

Kõnetool Männikumäel

VABADUSSÕJA MONUMENDI KAVAND HARJUMÄEL

(arhit. Lohu ja Kuusiku kavand)

„Nende nimed elavad“

*Mõtteid päevakorrale kerkinud küsimuse ümber —
meie vabadusvõitlejate mälestuse jäädvustamises*

Ühenduses kindral E. Põdderi mälestuse jäädvustamise kavatsustega on kerkinud laiemas ulatuses päevakorrale üldse meie tähtsamate avaliku elu tegelaste mälestuse jäädvustamise mõte. On otsustatud panna ette vabariigi valitsusele kaalumiseks, kas ei oleks võimalik vabadussõja monumendi püstitamisel sinna juure liita avaliku elu tegelaste mälestuse osa kas panteoni või civis-allee näol või mõnel muul kujul.

Kas ja kuidas üks või teine rahvas jäädvustab oma parimate poegade mälestust, see sõltub ühesugustel kultuurilistel ja majanduslikel eeldustel suurimal määral rahva pieteedist. Kuid mälestuse jäädvustamine ei ole mitte ainult tänulikkuse või au avaldus: tal on ka määratu suur rahvuskultuuriline tähendus, sest mineviku najal seatakse üles oleviku ja tuleviku sihid ja mineviku traditsioonideta ei saa kujutella rahva kultuurilist arengut edaspidigi.

Meiegi oleme püüdnud jõudumööda jäädvustada oma tähtsaimate avaliku elu tegelaste, vaimukangelaste, riigimeeste ja vabadusvõitlejate mälestust. Oleme nende nimedega ristinud tänavaid, asutanud nendenimelisi kapitale meie kultuurielu edasiviimiseks, püstitanud mälestussambaid, rinnakujusid ja teisi mälestusi kas kadunud tegelaste sünnipaigas või kalmistuil.

See kõik on ilus ja endastmõistetav, kuid sellest on vähe, eriti veel, kui pidada silmas, et kõik need mä-

lestused on laiali üle maa ja kaotavad vägagi palju oma suggestiivsest mõjust, muutudes miljoniks, mis vahetatud peenrahaks ja pillatud siia-sinna. Ja veel: mis öieti ütleb tulevastele põlvedele näiteks Jaan Poska tänav, kui ta juba meiegi generatsioonile ei kõnele peagu midagi? Loetakse nurgalt ainult nime ja läbistatakse tänav, ilma et süda ja meeled midagi tunneksid selle juures.

Hoopis teissuguseid eeskujusid annavad meile teised rahvad.

Ei ole vaja just rännata vanade roomlaste ja helleenide juure nende jumaluste ja kangelaste austamise kultusega, nimetame ainult, et sealt on pärit panteoni idee, mille kaasaegsed rahvad ühel või teisel kujul võtnud omaks oma suurte meeste mälestuse jäädvustamisel. Puhtamal kujul on see idee viidud läbi vahest Pariisi *Panthéon*'i juures. Hoonele pandi alus 1764. aastal kirikuna (Rooma panteongi ehitati templiks kõigile rooma jumalale ja sinna asetati ka pühalikult jumalaks kuulutatud Rooma tseesarite ja impeeratorite kujud) ning ehitus viidi lõpule alles 1790. a. Järgmisel, 1791. a. nimetati kirik Prantsuse kuulsuse templiks, ta sai nimeks *Panthéon* ja ta fassaadile raiuti kiri: „*Aux grande hommes la Patrie reconnaissante*“ (oma suurtele meestele tänulik isamaa). 1823. a. muudeti *Panthéon* uuesti kirikuks, 1830. a. jälle kuulsus-

templiks, millena püsis 1852. aastani, millal Napoleon III ta andis tagasi kirikuvõimudele. Pärast Victor Hugo surma 1885. aastal sai kirikust uuesti kuulsustempel, missugusena ta on püsinud tänapäevani.

Monumentaalse, pikendatud greeka risti kujulise, võimsa ning kaugelenähtava kupliga kroonitud Panthéon'i võlvide all, mille antiikset sissekäigu frontooni kaunistab oma poegadele palme ja võidupärgi jagava Prantsusmaa bareljeef, puhkavad suurte prantslaste põrmud. Seal on urn Gambetta südamega, J. J. Rousseau', Voltaire'i, marssal Lannes'i, kindral Marceau', Carnot', president Sadi-Carnot', Victor Hugo, Emile Zola, Jean Jaurès'i, Berthelot' j. t. põrmud. Kõrvalgaleriides puhkavad esimese keisririigi kindralid, admiralid, kardinalid, riigimehed ja õpetlased.

Nii näeme, kuidas Prantsusmaa *Panthéon'*is on jäädvustatud nii sõjameeste kui ka kirjanike, teadlaste ja riigimeeste mälestus. Ei ole kahtlust, et iga prantslast, kes külastab Panthéon'i ja viibib kas või mõne minuti oma maa suurte meeste põrmu ees, haarab pühalikkuse tunne ja ta vaimusilmade ette kergib suur minevik, mis kutsub tegudele.

Meie aja monumentaalseist ehitustest, mis püstitatud kangelaste mälestuse jäädvustamiseks ja milles on kasutatud panteoni põhiideed, võiks nimetada *Edinburghi* (Schotimaal) ausammast-templit.

G. E. Luiga kirjeldab oma reisikirjades 1927. aastal seda ausammast järgmiselt:

„See on kõige noorem ausammast — maailmasõjas langenud Schoti poegade mälestuseks. See on iseäraline autempel... välispoolt täiesti kooskõlas teda ümbritsevate vanade ajalooliste ehitustega, seespidi aga on seinad jaotatud pilastrite läbi üksikuks osadeks, iga osa ise peatükk sõjaajaloos. Osad on pühendatud enamasti üksikute lahingute järele langenute mälestuseks. Sündmusi seavad silmade ette sellekohased pealkirjad ja pronksreljeefkujutused, iga osa juures on nagu piibel altari laual paks punaste kaantega album, kus on loeteldud kõik selles osas langenute nimed. Kedagi ei ole unustatud: üks sein on pühitsetud Schoti naistele, emadele ja abikaasadele, üks arstidele jne. Kõige pühalikum on otse sissekäigu vastas olev väljaehitus, on midagi Kreeka altariruumi taolist, tema keskel kergib ka vägev kivialtar, mille peal on hõbedast taotud laegas tähenduslike kujudega ja pealkirjaga: nende nimed elvad; ülalt kõrge kupli alt heljub aga alla peangel Miikael täies sõdurimundris. Avatud on see auhalle igapäev hommikust õhtuni ja on vaatajaid täis hommikust õhtuni.

...harilikult kipuvad vaatajad jääma peatuma pühimas paigas altari ümber, nii haarav on kogu paik, nii paljurääkivad seintel seisvad reljeefkujud oma vahelülidega, altari laegas ja püha Miikael, et ei suuda ennast lahti kiskuda ja edasi liikuda.

Vaatasin ja mõtlesin: meil on Eestis ka palju räägitud sõjamälestuse püstitamisest ja veel ei teata, mis kujul seda õieti teha. Aga kui tahetakse monumenti ehitada, siis oleks see kõige sündsam niisugune nagu Edinburghi kantsis, mis võiks olla rahvuslikuks palverändamise kohaks vanale ja noorele, mis oma kujutustega räägib sütitavamaid sõnu isamaa armastusest ja ohvritoomisest tema heaks kui tulisem kõnemees seda võiks teha. Nähes mõju, mis see koht avaldab kõigile vaatajatele, soovisin kõigest hingest, et Eesti õppival noorsool oleks niisugune palverännukoht, kus käijad tundes läbi imbüksid isamaa armastuse ja kangelasliku meelega*“.

Tsiteeritud ridades on tabavalt väljendatud idee, mis peaks pääsma maksvusele meie vabadusvõitlejate mälestuse jäädvustamisel. Ja kui nüüd, ühenduses kindral E. Põdderi mälestuse jäädvustamisega, on kerkinud üles meie avaliku elu tegelaste mälestuse jäädvustamise küsimus, siis tuleb leida õige tee asja lahendamiseks. Tuleb pidada silmas, et meie vanema põlve avaliku elu tegelasil, kuigi nad otseselt mõõga ja pühsiga ei võtnud osa vabadussõjast, on suuri ja unustamatuid teeneid võitluses Eesti iseseisvuse eest.

Panteoni ehitamise mõte ei ole meilgi võõras. Kui 1928. a. kerkis päevakorraks Toompea vene katedraali lammutamise küsimus ja riigikogus esitati isegi selleks seadus, siis selgus, et juba enne seda arhitektid-kunstnikud tegelesid küsimusega, kuidas katedraalist ümberehitamise teel luua panteon. Valmistati kavu, kuid need ei olnud meile jõukohased. Katedraali ümberehitamine panteoniks oleks nõudnud 600 tuhat krooni. Ja kuigi oleks saadud valmis selle tööga, oleks tollest ehitusest hoovanud vastu võõras hõng.

1931. aastal valmis kavandeid vabadussõja monumendi püstitamiseks Harjumäele. Neist kavandeist sai teise auhinna osaliseks arhitektide Lohu ja Kuusiku kavand (esimest auhinda ei määratud üldse), mis on kõigiti suurejooneline ning kahtlemata võimaldab teostada mõtte, mis on kerkinud päevakorraks ühenduses kindral E. Põdderi mälestuse jäädvustamisega. Kuid seegi kavand ei ole meil eriti praegusel kitsikuse aegjärgul jõukohane.

Ometi ei tohi kustuda mõte meie vabadusvõitlejate mälestuse jäädvustamisest. Meil peab olema koht, kuhu rahvas, eriti noorpõlv, võib minna palverännakuile ja viia sealt kaasa elutahte ja tegude iha. Peab leidma tee ja abinõud selle mõtte realiseerimiseks, valides kuju, mis kõige enam vastab meie rahva tundeile.

Kas ei ole ses suhtes sobivaim Edinburghi ausammast-templi idee, kohandatult meie oludele?

J. A.

*) Sõrendus minu. J. A.

Tähelepanekuid ruhnoolaste elust

Harilikult kevadel, kuid harvemini ka suvel ja sügisel, näeme Tallinna sadamas isesuguseid lotje ja neil omapärasel riietuses inimekogusid. Mehed hallis, kodukoetud riietuses, naised kirevais rõivais, kapptanu peas. Need on ruhnoolased, saareelanikud Riia lahest, rahvuselt rootslased. Tallinlased on vist kõik ruhnoolasi näinud, kuid nende kodupaik — Ruhno saar — on küll paljudele tundmata ja nägemata. Saarele on raske pääseda, lähim punkt on Kuresaar ja ka sealtki on saarele 70 kilomeetrit. Regulaarühendus puudub, ja kui saarele pääseb, siis saare posti- või kalapaadiga või kord-kaks suvel aurik „Eestimaaga“, mis korraldab Kuresaarest Ruhno huvireise.

Huviga on jälgitud saare elanike omapärasel elu ja kombeid. Tõetruu pildi saab aga ainult siis, kui ise saart külastada ja oma silmaga näha.

Ruhno saar tõmbab ja meelkitab nagu iga raskesti kättesaadav või hoopis kättesaamatu asi. Seepärast ei lasknud nende ridade kirjutaja mööduda juhust, kui avanes võimalus teiste huvireisijate hulgas veeteede valitsuse tuletornide osakonna aurikuga „Sekstant“ sõita kaasa tuletornide inspeksioonireisile Kihno.

Nelja tunni kestes, mis kulus sõiduajaks, kõneldi laeval ainult Ruhnost ja ta elanikest. Merimehed, nagu teada, armastavad juttu pipardada ja võrtsida, mis teatud määral siiski meeli köidab, ehkki aimad, et see kõik nii ikka pole. Satud jutustuste mõjutusse ja närvi — peaks ometi kiiremini jõudma kohale. Loobid üle parda paberitükke merre, et otsustada laeva sõidukiirust, kõnnid komandosillalt üles-alla ja otsid silmapiiril saart. Ei paista ega paista.

Ja need jutud Ruhno saarest ja ta elanikest? Üks õudsem kui teine. Nii teati kõnelda ruhnoolastest kui kinnisest ja isemeelsest rahvast, kes külalisi, kui mitte halvasti, siis vähemalt külmalt kohtlevat. Neile ei olevat sugugi meelt mööda võõra ilmumine saarele. Hoidku jumal, kui keegi tihkaks veel segada nende rahulikku perekonnaelu, siis...

Üldises jutukeerises jäid meele mõned iseloomustavamad juhtumid: Keegi eesti merimees viibinud mõnd aega saarel ja heitnud silma ühele saare piigale. Ruhno mehed olid jälginud, pole esiti midagi lausunud. Ühel päeval võetud aga poiss kinni, pandud paati ja sõidutatud merele, rannast kaugele eemale. Seal lastud paat puksiirist lahti, purjede ja aerudeta, ja inimene jäetud täiesti saatuse hoole. Puuduvad igasugused teated, kas pääsis mees kuhugi randa, päästis teda mõni möödsõitja laev või kalapaat või suri ta nälga ja hukkus tormisel merel.

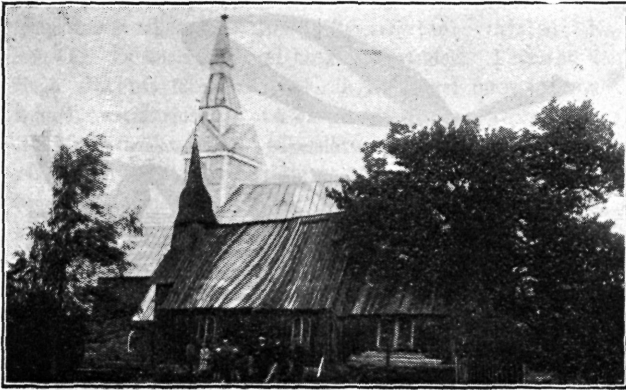
See jutt jättis veidi õudse tunde saare-elanike vastu. Kas tõesti tuleb inimsööjatega teha tegemist? Kas see jutt pole liialdatud? Eks näe...

Kell 8 õhtul heidab „Sekstant“ Ruhno saare all ankrud merre. Sügava mere tõttu võis laev sõita saarele kaunis ligidale. Mootorpaat lastakse alla ja ametlikud isikud koos huvireisijatega istuvad paati ning tossutavad saare sadamasilla poole. „Ärge aga kirpe kaasa tooge...“ hõikab laevalt järele meister Kirilov. „Mis see tähendab? Kus neid kirpe siis nii korjata ja kaasa tuua on?“ Paadisistujad merimehed naeravad, muigavad: „Küll näete, kui maale lähete...“

Olemegi vana lagunenud sadamasilla ääres. Äärmist tasakaalu hoides pääseme „kastmata“ sillale. Õnneks ei kukkunud keegi ka läbi mädanenud sadamasilla.

Saarelt hoovab vastu magusat, sooja männivaigulõhna. Tõmbad paar sõõmu kopsu, ajad rinna ette, pea kukla ja vaatad siis veidi ringi. Rannas on peenike tuiskliiv, mille edasiliikumiseks ja metsa matmise ärahoidmiseks on ehitatud tõkked. Tuuliste ilmadega armastab see liiv rännata ja enda alla matta kõik eesoleva.

Umbes 15-liikmeline ekskursioon asub teele sisesaarele. Aeglaselt sammutakse läbi tuiskliiva mäeservale. Kuid mis pagan see on? Enne kui jala saad maha panna, muutub jalaaluse suurune laik valgeks. Kas on see viirastus või petavad silmad õhtuses häma-

Ruhno vana ja uus kirik

ruses? **Ei**, liival on mingisugused putukad. „Äh... äh... äh...“ kostab seljatagant naer. 3–4 merimeest, kes veidi maha jäänud, kihistavad naeru. „Noh, eks Kirilovi jutt ole õige... Nüüd näete alles kirpe...“ Ja tõesti neid hüplevaid putukaid oli liival musttuhat.

Metsavahel ei suudeta küllalt imetella hiiglamände. Küll on jämedad ja pikad. Kahel mehel on paras puust ümber haarata ja ka siis puutuvad sõrmeotsad hädavaevalt kokku. Ja sääraseid puid pole üks ega kaks, neid on lugematu arv. Kogu hommikupoolne saar on sääraseid hiiglapuid täis. „See on varandus,“ kuuled teiste suust.

Ilus on Ruhno saare loodus. Suur männi-kuusemets. Kõrge ja lopsakas, mis katab valguskiired. Pime on metsa all. Siledaks tallatud teed looklevad siiasinna. Käänakuil on kirjadega lauad: „Tuletorni“, „Külasse“. Võõras küll muidu kuhugi minna ei oska.

Esimesena otsustatakse külastada tuletorni. See on külatee ääres, kõrgel mäe otsas. Ainustki hinge pole ümbruskonnas näha. Lastakse lahti hundiulumine. Ilmub uksele tuletorni ülevaataja abikaasa pr. Kranfeldt. Siis tuleb ka käharpäine ülevaataja ise. End. mereväe leitnant, „Kompassi“ komandör, on valinud Ruhno saare oma uueks elukohaks. Aga mis vormi kannab ltn. Kranfeldt? Sinised roheline kandiga püksid jalas. See on ju politsei vorm? Ja ongi. Pea selgub mõistatus: tuletorni ülevaataja Kranfeldt on veel ametlikult politsei konstaabel, metsaülem, mere-sideme ülem, komandant, rahvaväeülem, tolliülem, sadamakapten ja, kui tahate, siis veel ka garnisoniülem, sest tal on ka kolmeliikmeline kaitseväsalk. Kolm saare noormeest, kaitseväeteenistuskohustuslikku, teenivad aega. Seisavad sideteenistuses ja ka neil tuleb poolteist aastat kanda mereväe vormi ja kaitseväge õppus teha läbi. Oma ülesannetega saavat mehed kaunis hästi hakkama.

Ametlikud isikud jäävad tuletorni, teised siirduvad külla. Kaasa tuleb ka pikakasvuline Ruhno elanik hallis rõivas ja, nagu selgus, vallavanem, kes „härra“ juures käinud, nagu ta alla kriipsutas.

Teel kõneles vallavanem, et neil saarel on 15-liikmeline vallavolikogu, kes valib korruga 3 vallavanemat, kellest igauks on ühe aasta teenistuses. On ühe

aeg täis, astub teine automaatselt asemele. Edasi jutustas vallavanem, et ka neid maareform tabanud. Igale talunikule mõõdetakse oma maalapp kätte ja seega on kommunaalsel maaharimisel lõpp. Arvas, et maa-jagamisel siiski tekivad lahkeliid.

Olemegi jõudnud külla. Vanad mullakarva taluhütid, sammaldanud katustega, tervitavad meid esimesena. Külaeelsel legendikul mängib 5–6 poisikest. Nad ei pane mänguhoos esialgu meid tähelegi. Meid märganud, jäävad nad ammuli suuga vahtima, kuni kaome küla vahele.

Vallavanem, kes alul meid saarega pidi tutvustama, oli asjatoimetuse pärast sunnitud lahkuma ja nii jäime siis omapead. Eemalt tuleb kaks Ruhno neidu rahvusriideis. Kirjudest rõivastest ei lahku nad millalgi. Jõudnud meieni, peatame neid ja alustame juttu. Üks neiu räägib puhast eesti keelt, ja ometi oli meid informeeritud: „Ei naiste suust te eesti keele sõna kuule, mehed räägivad enam-vähem, nad sõidavad ringi ja on puutunud kokku ka eestlastega...“ Meie suureks imetuseks viskas üks neiu hulka ka mõne saksakeelse sõna. Dr. Leesment, Punase Risti peavalitsuse esimees, kes „Sekstandiga“ reisi tegi kaasa päästejaamade olukorraga tutvumiseks, astus nüüd platsi, et proovida neiu saksa keele oskust. Jutt läks soravalt. Neiu oli keeled suurel maal õppinud, teeninud mõnd aega ka Tallinnas, rootsi pastori juures. Pole talle päris võõras ka vene ning läti keel.

Neiu tuleb nüüd ise meiega kaasa saart näitama. Ta viib meid esiti kiriku juure. Vana 400-aastane kirik, selle kõrval uus, avar ja nägus, kivist. Vana puukirik on muuseumiobjekt ja võetud muinsuskaitse alla. Ta koht on lähemas tulevikus vabaõhumuseumis. Ajaloolise kiriku väärtust on raske hinnata.

Päike on juba ammu loojas, kuid huvi saare vastu pole kaugelki veel kadunud. Õieti pole ju jõutud veel midagi vaadata. Elumajja pole jalg veel astunud. Tarvis on tutvuda ka nende sisemusega. Sammutakse lähima talu poole. Aga mis loomad need mööda maad ronivad? Hiired? Videvik ka, silm ei oska tabada ega kindlaks teha. Ei ole. Need on Ruhno saare konnad.

Ruhnolaste rahvatantse

Kui keeb heinategu

Ruhno saarel elutseb isesugune liik rohelist konni, kes ei hüppa, vaid ronivad. Nad liiguvad aga võrdlemisi kiiresti edasi.

Saarel ei leidu ainustki uut elumaja. Kõik on vanad, mil isegi korstnad puuduvad. Ei saa aga ütelda, et ruhnolased just väga mustalt elaksid. On „musti“ ja „puhtaid“ tube. Pitse ja satse on igal pool, kribukrabu armastaja rahvas. Elavate lillede kõrval leiad paberlilli ja seintel rohkesti trükkpilte. Mis elamuis silma torkas, olid kõrged voodid. Voodist põrandale kukkudes saad tugeva mütsu. Lastel tuleb küll redeliga voodi ronida. Aga pehme pesa on puuvoodis. Ruhnolane magab sulgkottidel ja patjadest pole ka puudust. See on muidugi seletatav sellega, et ruhnolane on lapsest saadik kütt, ja mererannal pole lindudest puudust. Paugutatakse linde maha, liha läheb toiduks, suled — küljealusesse kotti.

Külastatakse veel küla kullaseppmeistrit, kust igaüks ostab mälestuseks hõbesõle. Ruhnolane oskab hinda küsida ja ... võtta. On maias raha järele.

Ruhno rahvas on hellitatud. Tihti pöörduvad nad igasuguste palvetega valitsusasutuste poole ja kui neile vastu ei tulda, lausuvad nad: „Kui Eesti valitsus ei anna, siis saame Rootsi kuningalt.“ Vaimustusega kõnelesid nad Rootsi kuningast, keda Tallinnas näinud. Rootsi kuningas olevat nendega kõnelnud.

Kui omal ajal K. Päts oli riigivanemaks ja Ruhno saart külastas, sai ka tema seal Eesti kuninga nime. H-ra K. Päts saarelt midagi osta tahtes sai üllatuse osaliseks. Tühisele asjale pandi peale hiiglakõrge hind, ja kui siis tähendati hinna kallidusele, ütlesid ruhnola-

sed: „Noh, kui Eesti kuningas maksa ei või, kes siis veel maksab...“

Ruhnolaste iseloomustavaist joontest võiks veel nimetada mõnd üksikasja. Häbistavaks peavad nad endile saare vangimaja. Vangimaja on väike õlgkatusega ehitus. Osa ruumi kasutatakse aidaks. Uksel on ees väike luugitaoline avaus, mille kaudu valgus pääseb sisse. Vangimajja paigutatakse isikud, kes seaduse vastu patustanud, kuid kelle süütegu ei vääri Kuresaare vangimajja saatmist. Oma vanglast ei soovi ruhnolased üldse teha juttu. Kõnelevad vaid paarist juhtumist ja sedagi säärasel kujul ja toonil, nagu oleks ja ei oleks olnud.

Ruhno tütarlaps peab jääma Ruhno saarele. Teda sealt välja viia ei tohi, olgugi et tal soov on mehele minna. Kui Ruhnol meheleminejaist naistest tuleb puudus, siis sõidab kosilane kas Vormsi või Noarrootsi ja toob sealt enesele naise. Keeldud pole aga ka eesti piigat kosida ja seepärast leiame Ruhno saarel kaks eesti perenaist — Prüüsi talus, kes on pärit Kihnost, ja Hagashi perenaise — Saaremaalt. Ruhnolased kohtlevad neid heatahtlikult, ja juba seepärast, et need perekonnad on lasterikkad, kuna harilikult ruhnolase perekond on väike ja lapsed kidurad.

Ruhnos on palju vaatamisväärsust. Vana rootsi elu ja rootsi kombes peegelduvad seal igal sammul vastu. Kultuur pole sinna veel suutnud tungida, seepärast on elu seal sootu teine. Alkohool on aga ka saarel juured sügavale ajanud ja omal ajal, kui muinasvarakorjajad saart külastasid, said nad ruhnolasilt haruldased esemed kätte neid viina vastu vahetades.

V. K.

KANNATANUD 4 AASTA JOOKSUL.

GEORGES BLOND'I LOOKE MAAILMASOJAST

4. augustil 1914. a. kuulis Billantrain, et mobilisatsioon ei tähendavat sõda. Seda ta ei uskunud. Peagi näeme meie, kuidas tal polnud õigus.

Punastes pükstes astus ta idajaamas rongile. Ühel ilusal hommikul jõudis ta väikesse kenasse linna. Oli ilus ilm, teda üllatas tõsiste nägude nägemine, piki kraave punsus mõningaid hobusekorjuseid. Rahvas rääkis:

— On nähtud ulaane.

Veel samal õhtul langes Billantrain vangi. Oli 10. august. Ta polnud aega viitnud.

Ta poleks osanud seletada, kuidas kõik võis juhtuda. Veel kord nägi ta enda ees keset viljapõldu eelnevat rünnakurivi. Oli tulnud joosta, maha heita väike metsasalga serval, kuna madalad kuulid panid maapinna lendlema. Billantrain rivi otsas jälgis halvasti liikumist. Ta oli peagu komistanud kuulipilduja otsa keset sakslasi, kes naersid ja soovitasid alla anda. Temalt võeti relvad.

Vangina higistas ta nüüd Woëvre'i teil. Väike salkkond, kuhu ta oli mahutatud, kohtas igal raudteeharul lõputuid vaguniridu, mis olid täis rohelisti mundreid ja pikki kahureid rööbastel, linnades moodustus rühmi üksikute uste ümber, seal, kus teele asus mõni poeg; jaamades nähtus suuri kogunemisi. Nemad aga, vangid, sammusid mööda noruspäi. Neid tuldi vaatama, poisikesed teotasid neid. Billantrain, kes mõistis saksa keelt, värises kuuldes piinadest, mida soovitasid ilusad blondiinid. Nad sammusid ikka piki teid, alati jala. Sest poleks leidunud ainustki rongi nende vedamiseks. Kõik rongid, koormatud meeste ja relvadega, kihutasid läände, kus oli paljudi uudist.

Salkkond marssis kagu sihis, ja iga päevaga kaugenes kahurite müra. Nad läbistasid suurepärase metsa, täis kuslapuu- ja mustikabalsamit. Roheliste kroonide kohal tõukas tuul väikesi kergeid pilvekesi, milliseid armastame kõik suvistel puhkehetkil lamades seliti rohus.

*

Alul veetis Billantrain kolm kuud Ludwigsburgi vangilaagris. Olgem õiglased: see polnud just paradiis. Esimestel päevadel leidis isegi mõningaid kau-

nis piinlikke asjaolusid, mis tuletasid Billantrainile meele ta jõudmist rügementi: võimatus end korralikult puhtaks pesta mitme päeva jooksul, loputamine külma veega rasvaselt sõduritaldrikult, kõigi asjade, mida ei soovitud kaotada, alatine kaasaskandmine. Kaotada kaaslastele. Sakslased praktiseerisid ka ülelöömist, kuid vähem. Teisest küljest, nad näitasid vangidele ajalehti, kus kuulutati nende sõjavägede minekut Pariisi. Billantrain mõistis mõningaist üksikasjust, et nad rääkisid tõtt. Sakslased võtavad Verduni, Nancy, kolm-neli departemangu, asumaad. Billantrain — miks seda mitte ütelda — tundis enese olevat alandatud ja kannatas oma rahvusuhkuses.

Ta saksa keele oskus tõi talle peagi kaasa kirja- ja edasiandmisetöid. Ta tuletas meele, et ta juba rügemendis oli lasknud ennast nimetada ühe kapteni sekretäriks. Kokku võttes oleks seisukord olnud kaunis kannatatav, kui poleks leidunud kasakaid. Sest siin oli kasakaid, kes tulnud ei-tea-kust, kuid vist kahtlemata Venemaalt. Sakslased neid ei sallinud ja käisid nendega ümber kui metslastega. Kasakad otsisid jonnakalt oma taskutest tsaari — isakese — pildid ja riputasid need oma küünide külge, said sada tuhat jalahoopi istmikku parema meelega kui et nad neist piltidest oleksid loobunud. Ja nad käisid allohvitseri saapaid suudlemas, et aga veel pisut suppi saada. Või aga nad pistsid oma barakile tule otsa. Muidugi tõi see kõik kaasa distsiplinaarkaristusi.

Tuli prantsuse võit Marne'il. Vangid kuulsid sellest ääri-veeri, kuid teadet kinnitas valvurite teisenev suhtumine vangidele. Pigistati kruvi ja vööd. Arvati, et asi võib kesta kaua.

Möödus oktoober. Sadas vihma, laager läks poriseks, tuul ulus külmalt läbi halvasti liidetud laudseinte. Kasakad olid täitanud.

Billantrainil tuli edasi anda kiri, milles küsiti, kes vangidest tahaks minna vabatahtlikult tööle Hans Rehneri juure, kes oli Abergraus, Baieris, taluomanik. See juhtus ühel kurval hommikul, kus ahi ei tahtnud sugugi sooja anda. Billantrain astus lävele, heitis pilgu taeva poole, kus liikus rodu halle pilvi, silmitses viletsaid barakke, pori, nägi oma ees tünnide rida. Ta läks

uuesti ruumi, võttis paberi ja sammus leitnandi juure, et pakkuda end talusulaseks. Büroole tuli see veidi ootamata, sest teda oli vaja. Kuid kuna polnud mingit formaalset põhjust vastuseisuks — saabuski luba.

— Ta lahkus raudteel, teda saatis kapral. Mõlemad sõitsid neljandas klassis reserveeritud kupees. Jaamades tuli uudishimulikke, et vaadata sisse, ja kapral seletas siis, et vang läheb põllutööle. Inimesed ütlesid:

— Ongi aeg neid päevavargaid tööle panna selle asemel, et neid nuumata mitte midagi teha lastes.

Vastaspingil soovis õnnetu Billantrain, et rong juba liiguks.

Hans Rehner oli 60-aastane talumees, sirge ja tugev kui tamm. Ta talu kuulus paremate hulka ümbruskonnas. Ta tuli vankril jaama vastu, et vastu võtta oma vang. Kuuldes, et kapralil pole rongi tagasisõiduks enne järgmist hommikut, kutsus ta viimase kaasa õhtut sööma ja magama. Ta päris kapralilt teateid Billantraini kohta ja näis olevat rahuldatud, kui kuulis, et vang oskab saksa keelt.

Õhtul istus kapral aukohal keset pikka lauda. Teda pühitseti, kandis ta ju sama mundrit, mis poeg, kes oli läinud sõtta; talle anti tublisti juua. Aegajalt heitis kapral pilgu toa pimedaimasse nurka, kus Billantrain sõi põlvedelt; Billantrain, kes jääb siia. Mõlemad naised — minia ja Ida, vaene onutütar — kui ka lauas istuv kogukonna-kasvandik heitsid vangile põlastavaid pilke. Nad ei saanud aru peremehe sellest sammust. Siiski, naised andsid talle mõistlikult süüa. Billantrain sai kapsaid, pekki, mis maitsesid hästi, ja õuna. Söögi lõpuks pool klaasi veini.

Kapral jätts temaga jumalaga ja patsutas talle õlale. Vang viidi magama heintele, ja talle juhatati kätte kaev. Parajasti hakkas ta saapaid jalast tõmbama, kui lähenes kasvandik — ta võis olla viieteistkümne-aastane — salakavala näoga, ja enne kui ta veel sai teha mingit liigutust — oli poiss talle annud jalahoobi istmikku, sülitanud näkku ja põgenenud.

Billantrain oli saamatu ja võhik maa-asjus. Suure vaevaga oskas ta teha vahet peedi ja naeri vahel, ta kartis hobuseid. Ta arvas, et armastab tallilõhna, kuid ta tundis vaid seda lõhna, mis lehvib õhtuti õhus, kui lähenetakse külale, ja mitte seda, mis lämmatab, kui välja kistakse aluspõhku tallisoppidest. Tal oli olnud koht kuski pangas, ja ta käsivarred olid valged, veidi rasva läinud, kuid jõuetud. Ühe sõnaga, esimesed nädalad olid kaunis koomilised.

Naised silmitsesid põgliku pilguga ta hea tahte asjatut kulutust. Kogukonna jõnglane silmitses teda mõrtsukalise läikega silmis, ta oleks vangile osaks saada lasknud kõike, kui poleks olnud isa Hans Rehnerit. Hans Rehner ei lahkunud kunagi Billantraini lähedusest. Viieteistkümne päeva jooksul ei rääkinud ta vangiga muud kui et tuleb korrata seda või teist tööd. Ta vaatas pealt, seletas lühidalt tööviisi, ja kunagi vihale minemata — määras iga liigutuse. Aegajalt heitis ta pilgu naistele, näoga: „Küllap näete!“ ja jatkas siis Billantraini nagu mõne hobuse väljakoolita-

mist. Ühe kuu möödumisel oli Billantrain vaba esialgsest kangestusest.

Valitses talv, peenikese rahega täidetud hommikutega, jääga toobritel ja lühikeste päevadega. Hans Rehner oli lasknud ümber vahetada sunnitöölise omi meele tuletavad vöödilised riided, milliseid kandis Billantrain tulles, vanade, kuid soojade hilpude vastu. Poja vanad palitid, miks mitte? Töötati kõvasti humalaaia ja metsatööl.

Billantrain harjus eluga. Töö, mis teda alul oli pingutanud, muutus kergeks. Ta pesi end jäise veega, sidus loomade haavu, saatis väikese pulli jalahoopidega koju, lükkas raskeid kännuvankreid. Ta polnud enam loogas, ja tervis oli hea, ja veel, millalgi polnud ta tervis olnud nii hea. Ühel õhtul lahti riidetudes üllatas teda ta käsivarte reljeef. Rasv oli sulanud, naha all laiutusid tugevad musklid. Ta ei maganud enam heintel, vaid õlgkotil, ja teda katsid vaibad. Ta ei söönud enam üksi põlvedelt, vaid ühise laua otsas. Naised ei soovinud talle enam halba, jõnglane jättis ta rahule.

Tuli kevad, ja Billantrain avastas kevade. Tema, kes oli tunnud vaid linna küljealust kitsast pühapäevaloodust, mida koormab kohutav rahvaparv, — tema tundis nüüd, et ta on üksi — miks ei pidanudki nad teda üksi jätma? Kas ta polnud lubanud Hans Rehnerile, et ta ei too talle kaela sekeldusi, — hommikuse karskuse ees, viljakal künkalisel väljal kuni silmapiirini, kuni mäestike ilusate müürideni, m's tegid lõpu vaatepiirile. Ta kuulatles lindude laulu. Ta nägi siin vihmapäevi, kus tuul kandis ligi kuuselõhna, keset märtsikuu äestamist. Ja mõnel õhtul Hans Rehner, jõnglane ja tema läksid koos laternatega, et korjata tiguisid rohust või lehtede alt. Billantrainile hakkasid meeldima väikesed havid tiigis, kes siplevad väljatõmatuinagi.

Ühel heal päeval sai ta kirja. See oli ta ainuke sugulane maailmas, vana tädi, kellelt ta midagi ei lootnud. Ta kavatses vastata, lükkas asja alati edasi, hiljem unustas täiesti. Ta elas erakorralist elu, ja ainsad sündmused, mis teda ühendasid muu maailmaga, olid samad, mis teistel taluelanikel: poja kirjad. Ümbruskonnas tunti teda; kuna Hans Rehner oli temast head rääkinud, siis ei näidatud kuski tema vastu üles vaenulikkust. Talle tundus vahel, et vananeb alatises unenäos kuski väga kauges pisikeses universumis. Ainukese linna nimi, mida vahel nimetati, kõige lähema linna oma, tundus talle ebareaalsena, just sobivaks ajaloo õpperaamatu jaoks, kus ta teda esmakordselt oli lugenud: Regensburg.

Aeg sammus edasi, tuli lõikusaeg. Niideti. Kord, kui mõlemad mehed ja jõnglane peatusid, et sülitada pihku, ütles Hans Rehner talle naerdes:

— Loodan, et tulevane lõikus sünnib ilma teieta.

Mõte, et ta kord siit lahku, tundus Billantrainile koomiline.

Naised tõid neile toidu põllule järele, ja nad puhkasid lõunauinakut selili põllul, kübar silmadel.

Billantrain päevitus, ta paisus õlgadest. Tal oli õhku külluses, tubli söök ja hea ulualune. Ülejäänud andis talle ühel äikeselisel õhtupoolikul Ida, kui Hans Rehner oli sõitnud jaama vastu võtma väetist. Billantrain kartis tagajärgi. Kuid Ida oli teadlik, ja ta ettevaatus lubas vaid soodustusi küllaldaselt uuendada. Billantrain magas ööseti rahuliku südamega.

Billantrain võttis punajuukselise jõnglase vahel ligi kõrgmetsa või õhtuti vähki püüdma. Ta katsus talle õpetada prantsuse keelki.

Äkiline sündmus pidi peagu katkestama selle harmoonia. Poeg oli vangi langenud. Oli olnud pool päeva ahastavat segadust, siis läks Billantrainil korda kõiki rahustada: küllap pojaga hästi ümber käiakse, sest Prantsusmaal ollakse väga inimlik. Sündmused kinnitasid neid ennustusi. Poeg kirjutas: ta asus väikeses laagris, nägi merd ja ilusaid liivakalduid. Töö polnud liig väsitav, toit oli küllaldane. Tuli vaid lõppu oodata. Seisukordade sarnadusest tekkis südameisse suurem rahu, sõja koledate sügavam unustus.

Sügis tuli nurmkanade lennuga põldudele. Mõnikord Hans Rehner võttis püssi ja läks hommikuti ühes koeraga välja. Ta tuli lõunapaigu tagasi, jahitask täis saaki. Kord pani ta tähele, et Billantrain teda igatseva pilguga saatis. Ta võttis seinalt teise püssi — poja oma — ulatas selle Billantrainile, ja nad läksid koos.

Billantrain laskis halvasti. Hans Rehner õpetas talle püssi paremini palge tõstma, jälgima linnulendu. Paar talunikku naabrusest olid pisut pahandatud, et vang nii relva kätte saab. Hans Rehner kehtitas õlgu.

Aastaajad järgnesid üksteisele, sõda aga kestis edasi. Nüüd oli see juba Billantrain, kes luges õhtuti lehti ja neid kommenteeris. On arusaadav, et ta isamaaline tunne pidi olema alati pingul. Tihti pidi ta värisema, lugedes: „Meie sõjaväed vallutasid selle ja selle linna, võtsid vaenlaselt 2000 vangi,“ seda enam, et ta tundis linna, ja et vaenlane, see oli ju tema rahvas.

Aeg venis pikale, ja ühes ajaga kasvas teda vae-

... ja nad läksid koos

Nüüd oli see juba Billantrain, kes luges õhtuti lehti...

vav mõte. Saksa sõnumeist sai ta aru, et Prantsusmaa kannatab raskesti; teised surid ja nälgisid, tema aga elas head elu. Kui ameeriklased astusid sõtta, siis arvas ta, et tuleb lõpp, ja oli rõõmus. Saksamaa pani aga maailmale vastu, paisates lahinguväljadele poisikese-ealisi. Punajuukseline mobiliseeriti. Kui ta teele asus, saatis teda Billantrain jaama.

Algasiid halvad päevad. Rekvireeriti põllusaadusi; läks võimatuks saada jalatseid, rõivaid, naelu ja hobuseraudu. Sõda vapustas maad kaugeima provintsini, kõikjal näis kõmavat kahurite müra.

Billantrain läks mureliseks. Pikad päevad vaiks ta, ja õhtuti, et mitte lehte lugeda, pugus ta vara magama. Ta magas halvasti, sest teda eksitasid segased unenäod. Tihti nägi ta end sõjas. Eriti harjunud pilt oli, kus ta viibib rünnakul, et siis hiljem aralt jooksu pista. Kord joostes nii unes ja tahtes viimsel hetkel vastu astuda, ümber pöörduda, viskus ta keha. Ta kisa äratas terve talu. Ta oli kukkunud voodist ja murdnud jalaluu.

Ta kannatas palju ajal, kus Hans Rehner pani jala lahka, ka sõidul vankris jaama ja sealt rongis edasi Regensburgini. Hans Rehner saatis teda sõjaväehaiglani. Linn oli surnuvait — 1918. a. juulikuul lõpul, — ilma iga liikumiseta, tühjade kauplustega kahel pool tänavaid. Billantrain vankril kohtas haigetalitajate gruppi, kes olid teel jaama, nad kõikusid oma närustes mundrites. Naised kandsid viletsaid elutarbeid paberkestades. Oli sõda.

See oli sõja lõpp Billantrainile. Saksamaa, kes hingeldas juba, katsus end vabastada igast asjatust suust ja saatis kõik maaslamavad haavatud Helveetsiasse. Billantraingi arvati ühte salka, ta tundis kolm päeva kestvat haisevat reisi ja oli siis üle piiri.

Tõlkinud H. H.

VABADUSE JA LEIVA EEST

TÄNA VALIB SAKSAMAA

„Kaitse Kodu!“ kaastöoliselt Königsbergist

Rahvussotsialistide algatusel saadeti Saksa riigipäev laiali. Praegu toimuvad uued valimised, millega „natsid“ loodavad üle poole hääleõiguslikke võita endale. Nende poolt on alanud ka äge kihutustöö tegemine, mis oma ulatuselt ületab kõik seni nähtud.

Kogu valimispropaganda on kontsentreerunud kahte vastasrinda: natsid ehk hitlerlased ühel ja „raudne väerind“ teisel pool. Mõlemate lööksalgad kannavad eri vormi ja tunnuseid, kas haakristi või kolme kõrvuti asetatud noolt. Kes ei ole veel mahti saanud endale mundrit muretseda, see kannab vähemalt nõõpaugus erakonna märki ja tervitab kätt fašistlikult välja sirutades või jälle rusikat näidates marksistlikult. Kõike teevad kaasa ka naised ja lapsed. Ainult üksikud on julgenud jääda passiivseiks pealtvaatajaks, need on välismaalased, kelle peale vaadatakse viltu. Kui juhitud löömingu keerisesse, siis tuleb kaasa lüüa, muidu peetakse sind äraandjaks ja pead kahekordselt kannatama. Saja tuhande pealine sõjavägi, mis Saksamaa võib pidada Versailles'i rahulepingu põhjal, jääb varju sõjaväelistesse üksustesse kuuluva rahva seas. Pealegi on Hitleri väljavalitud S. S. (Sturm-Stoss) ja S. A. (Schutz-Abteilung) palju sõjamehelikuma ilme ja väljastumisega. Puuduvad ainult relvad. Kuid sellegipärast peetakse lahinguid, mis lõpevad hulgaliste inimohvritega. Valimispäeva lähenedes sagedaselt saavad näha kokkupõrked kommunistide, natside ja politsei vahel, mis kannavad päris kodusõja ilmet. Kas see on militarismi tunnus või on tingitud majanduslikest raskustest? Leian aga, et Saksamaa asub poliitilise väljakujunemise astmel, mida süvendab majanduslikult raske seisukord,

ja sellest võivad olla tingitud praegused käärimised. Pärilõigusega iseloomustatakse sakslasi nii, et kus neid on kaks koos juttu vestmas, seal on kolm poliitilist eriarvamist (erakonda). Selle kõrval killustavad Saksamaad veel üksikute osariikide erinevused. Näit. peab end Müncheni elanik esijoonel baierlaseks ja siis alles Saksamaa üldhuvide kaitsjaks. Nii on tekkinud suuri lahkeltelisi riigi üksikuis osades.

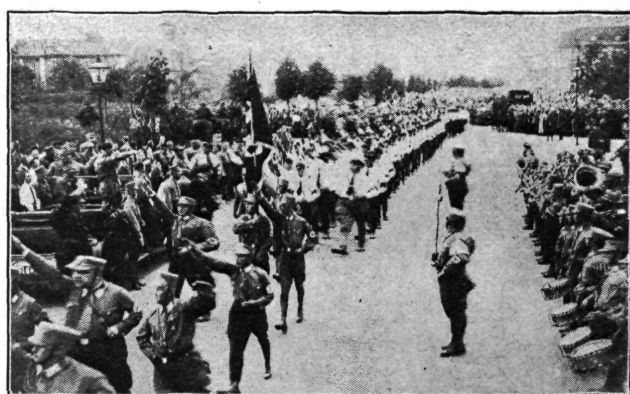
Adolf Hitler tahab Saksamaad päästa ja rahvast sellest ummikust viia välja kolmanda riigi loomisega. Suur-Saksa tuleviku riigi kujundamine võivad sündida ainult diktaatori poolt. Vahetevahel liikus kuulduki kiirest riigipöördest, milleks olevat „juhil“ käimas ettevalmistused. Hitler eitab seda. Ta tahab verevalamiseta luua kolmanda riigi, selleks olevat ta annud töötuse praegusele riigivõimule, et saab tegutsema seaduslikul teel. Nii paneb ta suuri lootusi 31. juuli valimistele, mille järele langeks võim täieliselt tema kätte. Lootust kinnitavad viimased valimised üksikuis osariikides, kus rahvussotsialistid said üle poole saadikute üldarvust.

Aegajalt on Hitler muutnud oma esialgset liigradikaalset programmi, kohandades seda võimalikult iga rahvuslikult mõtleja sakslase huvidele. Tema sihiks ongi ühendada kõiki ühise lipu alla, vaatamata päritolule, haridusele ja ametalale. Ja sellest on tingitud ikka kasvav poolehoid. Tema mõjuvõimkonda kuulub sõjavägi, üliõpilaskond ja isegi monarhistlik „teras-kiivri“ organisatsioon, mille peamees toob oma viimases päevakäsus juhtnöörid riigipäeva valimisteks ja

(Järg. 489. lhk.)

Hitlerlased paraadil

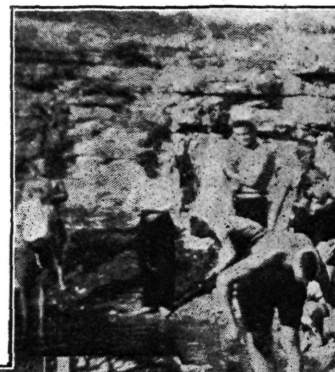
PILK NOORTE KOTKASTE SUVISTESSE LAAGRITESSE

Käesoleval suvel peetud laagrite ülevaade Noorte Kotkaste peastaabist vaadatuna

Esimese pilguga ei seleta kuidagi, lastes silmadel libiseda laagrite tabelil, et neid suviseid laagreid peetakse nii palju — rohkesti 40, peagu poolsada täis, kui arvestada ka neid, millede kohta eelteateid peastaabile pole saabunud. Kõikidest laagreist ei ole veel saabunud osavõtjate kohta teateid (pealegi on kümme-kond nendest veel ees — tulevad pidamisele augustis), kuid kogusummas näib laagrist osavõtnute arv tõusvat ligi 2000 noorkotkale. Seega laagrimuljeid viivad koju kaasa ligi pooled Noorte Kotkaste organisatsiooni kuuluvaist noortest (praegu üldarv ümmarguselt 4500). Kuivõrd tähtis on laagriõpetused korraldada täpselt ja õigelt, seda järeldagu igaüks nende ridade lugejaist juba ise. Et aga kõik noorkotkalised tarkused ja kombed-võtted, mida laagris osavõtjate poolt nähtud, viiakse kodurühmadesse ja hakatakse neid kasutama, siis oleks ju lausa kuritegu neid lasta valesti mõistagi, ammu ei tohi neid valesti õpetada, et hiljem juurdunud tarkuste ümberõpetamist ei tuleks alustada.

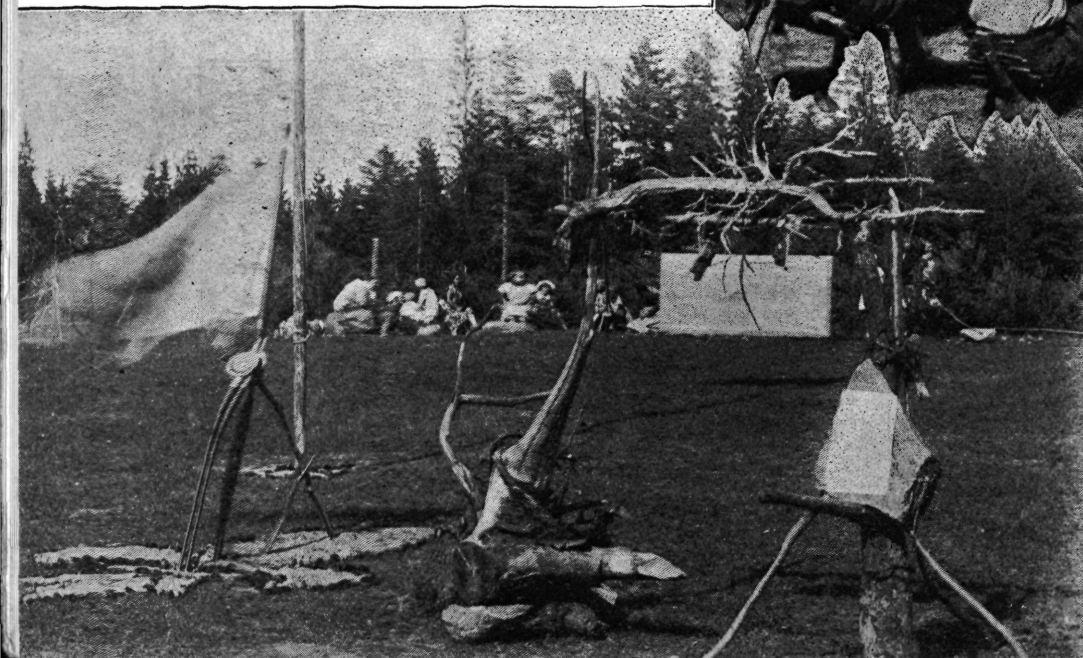
Laagriperioodi asudes koondas noorte kotkaste peastaap kümme-kond juhti-noormeest, kel vaba aega selleks, kogudes neid kokku laagris ja püüdes anda need teadmised, mida vaja laagriinstruktoril käsitada. Neid instruktoreid on võimalust mööda läkitatud kõikidesse malevate-üksuste laagrisse ja sellega püütud saavutada ühtlust kogu noorte kotkaste perele. Senikaua on vaid üksikuis

laagreis tulnud ette lahkuminevaid jooni — sedagi on parandatud heade tagajärgedega. Esialgu võiks vahest sellest järeldada, et üleriikliku juhtide laagri pidamata jätmine võiks olla küllaldaselt õigustatud. Selle lõplikuks otsustajaks jäägu need juhid ise, kel nüüd on tulnud laagreid juhtida ja neist osa võtta ainult kõrvalseisva instruktorige teadmiste ja nõuannete tagavarale toetudes. Teiseks järelduseks võiks olla järgneval suvel rohke osavõtt juhtide õppelaagrist, kui see korraldamisele peaks tulema — arvatavasti igal isikul on selgunud küllatki vajadus enne tegelikult kord ise kõik „kunstilised“ võtted

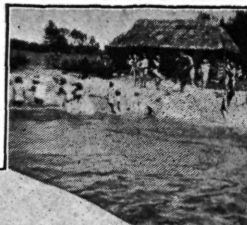

Ülal: Telkide pealikud ja laagrijuhatus nõupidamisel

Kõrval: Harju Raiküla laagri lokulaud, käskkirkade „tahvel“ ja rühma lipp asetult laagrilipu juure

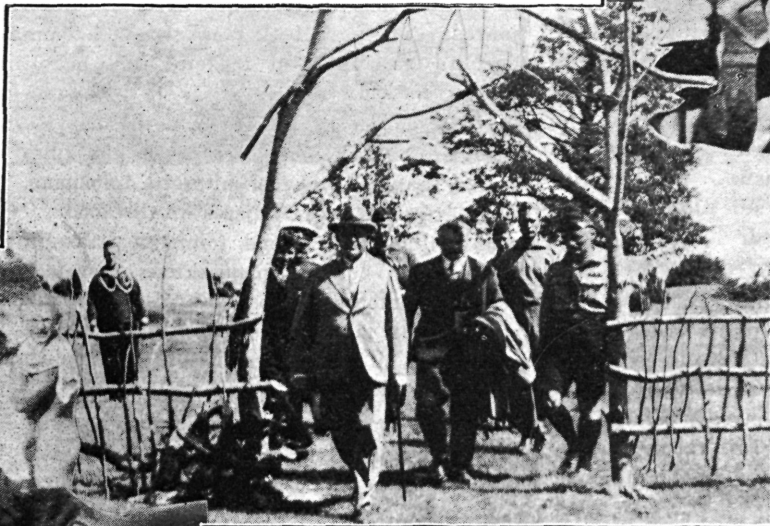

oma tunjal läbi teha kui neid poistele õpetama hakata. Enne kui malevate üldise laagri loetelu juure asuda, olgu pühendatud mõned read Tartu maleva korraldatud Vapramäe laagriale, millele osaks sai teistest suurem arvustus, sest sellest laagrist võtsid õppe-eesmärgiga osa kõik laagriinstruktoriteks kutsutud isikud ja laagri arvustamine-hindamine seisis ka nende õppekavas.

Ülal: Noorte kotkaste ja skautide ühine laagrijuhatus Saaremaa Järve ranna laagris

Ülal nurgas: Petseri laagri suplustund

Ülal: Noorte kotkaste peavanem min. A. Kerem väljumis Tallinna maleva laagrivärvast

Kõrval: Järva-Jaani laagri noored pesemas „marmorbasseinis“

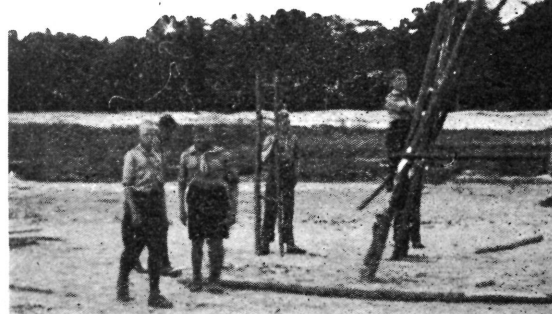

seisvalt töötada, vaid kasutasid järjekindlalt näpunäiteid, nii et võis tekkida küsimus, kes õieti katse andis. Selles osas tahaksin meeleldi teada katse sooritajate

endi puhtasüdamelist arvamist... Laagri üldehituste alal andis end tunda söögilaua puudus (muidugi lühike aeg j. m. väited on võimalikud, kuid praktika saamiseks oleks siiski soovitatav kõik ehitused läbi viia), köögi sisustamine ja mõnd muud, mida laagri koosseisul oleks vaja olnud läbi viia. Kuid ärgu laagri korraldajad siit välja lugegu nende laagri korraldamises ainult puudulikkust — heade külgede täpne loetelu ei ole ju siinkohal praegu nii oluline kui puudujääkide loetelu. Ja ühtlasi arvestatagu, et ka paljudes teiste malevate laagreis oli hulk neidsamu puudusi, mida teiste laagrite korraldajad siit ise välja loevad, ilma et vaja oleks neid uuesti korrutama hakata.

Harju maleva laagrite korraldamise vaatlemisele asudes peab ütlemä, et siin on eeltöödele rõhku pandud. Kõik nõupidamised laagrijuhtidele ja laagri vanemaile, mis juba varakult malevas korraldati, näivad häid tulemusi andvat. Laagreid korraldab malev peastaabi teateil kokku kaheksa, kolmepäevased, poistele kättesaadavad, kuna need toimuvad rühmade ligemas naabruses. Laagri ehitamine ja sisustamine on erilise tähelepanu alla võetud ja selle kõrval õppetöö vastavalt osavõtjate järkudele, mida kohapeal juhid määravad. Igal pool ei ole seda küll küllaldaselt suudetud täita, kuid seniste laagritega võib rahule jääda. (Peetud on 5 malevkondate laagrit ja üks õppelaager üksikrühma algatusel.)

Noored kotkad Pärnu laagris pioneertöödel

Vapramäe laager oli esimeseks pääsukeseks suviste laagrite peres 10.—12. juunini, kolmepäevase kestvusega. Peab tunnustama, et laager asukohalt oli valitud hästi, kuid üldiselt oleks laagri asetus sellele maastikule võidud paremini läbi viia — osavõtnud instruktorid kirjutavad selle laagripealiku ja maleva staabi süüks. Ometi ei pea asetust halvaks lugema, vaid järeldama, et maastikul oleks saanud ka paremini teha. Samuti peetakse miinuseks nõrgavõitu tegevuskava — ei olnud ette nähtud, mida laagrist osavõtjad peavad tegema ühel kui teisel kellaaajal. Loomulikult tahtis instruktorilt, kes poisse näevad esmakordselt, sobivat töökava ja selle läbiviimist — oleks palju. Laagri korraldaja peab ikkagi selle juba ette välja töötama. Neid oli aga sel suvel ainult üksikuid välja töötatud nii, et nendega enam-vähem rahule võis jääda. Nende ridade kirjutaja seisukohalt olgu veel märgitud, et mõne eriala katse sooritamiseks, mis Tartu laagris oli ette nähtud — kiidetav samm laagri korraldajate poolt — ei olnud laagri koosseisu tõttu küllaldaselt võimalusi loodud nende tõsidusega läbiviimiseks. Nimelt naiskodukaitse suure lahkuse ja vastutulelikkuse tõttu ei saanud katse sooritajad — jutt on koka-katsest — ise

Järva malevas on ettenähtud kaks laagrit peetud ja mõlemad üsna rahuldavate tagajärgedega. Kuid siin on ilmnenud laagriõhkkonnas üks teine puudus — talvine töö tundub puudulikuna, tundub pealiskaudsena. Suurem osa poisse ei ole noorkotkaliselt teadmistes küllalt arenenud ja laagritöödest saavad nad üle ainult oma suurema vanadusbravuuriga. Esimeses laagris Paide lähedal ilmnis ka Järva suurema malevkonna — Türi — sisemine loidus poiste osavõtu vähesuse ja tööosavõtu kaudu. Seevastu on märkida Järva-Jaani laagri tervitatavat joont — kuna see toimus jaanipäeva ümber, siis ei peletanud see osavõtjaid, vaid improviseeritud telgid olid veel paremadki kui tavalised korralikud telkehitused. Puudulik oli selles laagris suplemise ja pesemise võimalus, peagu seisva veega „marmorbasseinile“ vaatama, mis pealegi kaugel asus. Ka toit kipus viltu minema aja suhtes ja eeltöö sel alal naiskodu-kaitsesga kokkuleppe suhtes oli veidi nõrgem kui soovitatav.

Lääne maleval seisab suurem osa laagreid veel ees. Kuna maleval üldine ettevalmistus organisatsiooniliselt teistest nõrgem, siis on ometi üks peetud laagreist suutnud seltskonnale juba veidi tutvustada noorte tööd ja ajakirjanduse suhtumine sellesse näitab palju heatahtlikkust. Ka laagri korralduses võib rahule jääda, mida ka kergem väiksemale poiste arvule sobivalt korraldada.

Petseri malev on väiksemaid ja erilisemais oludes töötav, kuid... laagrisse koguneti arvul, mis võrdub suuremale käesoleva suve laagreist. Kaks päeva tehti hoolikalt tööd, millest küll suurem osa kulus laagri ehitustele. Ometi on see paratamatu nii lühikeses laagris. Mulje laagrist jäi üsna kena, kuigi puudusigi oli eel- pool kirjeldatud puuduste taolisi.

Pärnu laager oli sattunud skautide suurlaagri päevile ja selle eeltööde ajale — muidu kindlasti oleks ta erilisemat tähelepanu äratanud. Muide oli selles laagris ainsana läbi viidud tööde korraldus vastavalt igale noorkotka järgule. Ka laagriehitused — välja arvatud ehk ühe telgi kaunistamine — olid küllaldase hoolikusega korraldatud. Toitlustamine oli täielikult poiste eneste õlul ja täielikult rahuldav. Siinkohal olgu ka märgitud, et suurt vahet tuleb teha linnamalevate laagrite vahel (sageli n. n. „puhkelaagrid“) ja teiste vahel, kus poisid kogunevad ainult mõneks päevaks tarkuste õppimiseks, võib öelda koguni — ainult nägemiseks. Pärnu laager kestis nädal aega, kuid laagri auks olgu mainitud, et linnalaagrites nii omast tungi „suvitamiseks“ ja ainult selleks ei olnud peagu sugugi märgata.

Pärnumaa on toime tulnud ainsa laagriga Vändras, kuna teise korraldamine seni on lahtiseks jäänud. Vändra laager oli ka teatava määrani paraadlaagriks kohalike olukordade tõttu — sisulist tööd noorkotkalistel aladel oli tehtud ainult peamiselt laagritarkuste õpingute vallas.

Eripeatüki peab pühendama Saaremaa esimesele laagriks, mis kestis viis päeva ja peeti ühiselt Saaremaa skautidega. Siin ilmnis küll skautide kauaaegsem vilumus laagri ehituses ja elus, kuid see jäi täielikumalt

esile tõusmata nende loiu distsipliini väljenduse tõttu. Laagri alul ilmnis eriti võimatus mõlemad organisatsioonid ühiselt rakendada, milline kord laagri lõpupoole enam-vähem küll tasandus ja skautide kui ka noorkotkaste üksused võrdselt töödele rakendusid. Noorte kotkaste osa laagris oli suurem nii korralduselt kui ka ettevõttelt üldse, selle läbiviimine samuti. Skautidele oli laagris toimuvaist õppustest osavõtt täie hooga takistatud ka sellest, et nad soovisid iseseisvat toitlustamist oma käel, mis aeganõudev eriti nende vähesuse arvu juures. Ühe paralleeli tahaksin veel tõmmata — skautid laagris tundusid rohkem just kui linna poistest noored kotkad.

Sakalamaa laagreist on senikaua peastaapi ulatunud ainult Olustvere „paraad“-laager, kuna teisi malevkonna laagreid on veel mitmeid toimumas. Nimetatud laagrist võttis osa Viljandi malevkond. Olles seotud paar kilomeetrit eemal toimuva kaitseliidu laagriga toitlustuselt kui ka pidulikkuse kaasatagemiselt, jääb laagri noorkotkalisel osal kaunistest varju ja eriti päevakord selle läbiviimise osas väga nõrgaks. Ka vihmalanguid oli tööd segamas, mida muidu suvel peetud laagrite kohta väga harva võib öelda.

Tallinna malev korraldas oma esimese maleva laagri Rannamõisa Merikülaš. Malev saab loodetavasti laagrist hulk kasu, sest väga mitmel arenemistasemel asuvat tööd sai siin paralleelselt näha ja sellest järeldusi teha. Ka näitasid siin mitmed Tallinna noorkotkaste peres tarvitusel olevad töövõtted ja tseremooniade käsitlus oma häid külgi ja pahasid, mis soodsalt laste järeldusi teha nende edaspidise ühtlustamise suunas.

Tallinna maleva Lõuna malevkond korraldas oma erilaagri, nii nagu ikka — Naissaarel. Siin olid välja töötatud laagri kavad peaaegu minutilise täpsusega ja sisuline külg ette nähtud juba 2—3 nädalat enne laagri algust. Kahjuks ei saa sellest laagrist veel lõpphinnanguid teha, sest laager kestas, ainult niipalju näib olevat selge, et ilusa kava täpne täitmine küll aset ei pea — noortel ei ole küllaldaselt jõudu ja püsivust. Veel võiks öelda, et selles laagris näib sõna „puhkelaager“ võtvat võimalusi intensiivsemaks tööks. Vaba aeg näib seetõttu väheldase edukusega kasutatavana. See on jälle üks linnapoiste laagrite erijooni.

Tartumaa malev on suuremaid ja seetõttu ka oma laagrite arvuga — kokku kaheksa teadaolevat — esirinnas sammuvaid. Kuid ettevalmistuse kohta puuduvad andmed ja peetud laagreist mõned näitavad mitte just kõrge otstarbekamat juhtide tööteadmist. Instruktorite kaasbil on peetud siiski ka need laagrid ja maleva staap on enda poolt ka esindajad läkitanud kohtadele kuivõrd võimalik olnud. Nii on peetud Elva ja Virtsjärve malevkondade laager Vapramäel, Otepää malevkonna laager Kanepimetsas, Mustvee laager Võtikveres, Võnnu laager Taevaskojas. Eel seisavad veel Räpina ja Kambja malevkondade laagrid. Olemasolevate aruannete järele on nendest laagritest puudulikumaks osutunud Otepää laager, kuna kohalike tegelaste hulgas noorkotkalisel laagri ettevalmistusega isikud puudusid ja samme ei oldud astunud vilunud laagrijuhtide aeg-

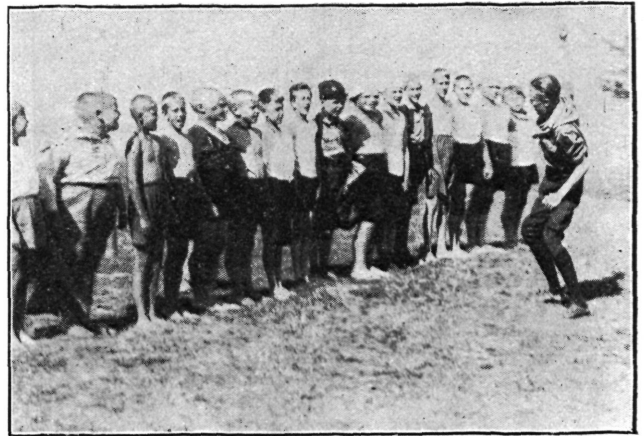
Noored kotkad laagri „söögitoas“

saks kohalekutsumiseks. Ka ilmnes Tartumaa mõnes laagris nõrk järelevalve ja distsipliinõue laagri juhatuse poolt — Võnnu laagris pidi see peagu ühe poisi uppumise põhjustama, mille aga kohalolev instruktor õigeaegselt likvideeris.

Valga malevas toimus ka esmakordselt maleva laager ja võrdlemisi heade tagajärgedega, kui arvestada, et osaliselt tuli (ja seda mitte puuduseks arvata) vihma tõttu aineid käsitada teoreetiliselt siseruumides. Ka riviline külg Valga noorkotkaste juures näitas teatud arusaamist, kuna muidu üldiseid puudusi ilmnis, mida aruanne eriti tohtlustamise alal märgib.

Viru malev pidas oma maleva laagri üheaegselt kaitseliidu laagriga ja seisab osavõtjate arvuga senikauga esikohal. Kuigi tavaliselt kõrvuti laagrid üksteise tegevust on väga segavalt mõjutanud, siis siin see sugugi end ei annud tunda. Muidugi pidulikkus, mis koos Viru kõigi kolme kaitseliidu eritüüpide laagritele oli nähtud ette, ei võimaldanud õppetegevust küllaldaselt intensiivselt viia läbi ja saavutada tagajärgi, kuid head suhtumist tööle oli kõigi juures küllaldaselt. Malevkondade oma laagrid, mida kuuldavasti oli kavatsatud malevkondade staapide poolt, teevad selle osa kindlasti oma poolt tasa.

Ka Võru maleva esimene laager on peetud ilu-

Nõmme noorte kotkaste ühine laagrihüüd

sal Kubija järve kaldal. Osavõtjate arvult oli see Viru malevaga kõrvutatav, eeltöödelt üks parimini tehtuid — võib-olla Tallinna Lõuna malevkonnast ehk tahajääv. Kuid viimasega võrreldes viidi kavad ka läbi enam-vähem täpselt, mida instruktorite rohkus hästi võimaldas. Küll jäi siin puudu teatud tööühtlus, sest instruktorite ettevalmistus ei olnud täielikult ühtlane, kuna peale peastaabi ettevalmistusega isikute väljaspoolt kutsutud juhid mõningates küsimustes ei saanud täielikku ühtlust. Ka ilmnes mõnel alal instruktorite vilumatus ja teadmiste puudulikkus.

Üldist kokkuvõtet tehes peab mainima, et käesoleva suve laagrid vägagi suurte edusammude tähe all on möödunud. Kui talvine töö edaspidisteks laagriteks kindlama korramõiste poistes istutab ja selle ala peale kulutatud sammude astumise laagrijuhtide õlgadelt võtab, siis osutub tuleval suvel laagrite töökorralduse läbiviimine märksa hõlpsamaks. Selle tagajärjena saab ka käesoleval suvel ilmnenud puudusi kergemini kõrvaldada, eriti kui üksuste juhid juba aegsasti laagrikavade koostamised läbi viinud peensusteni. Ja kui koosseis üldiselt ka niisuguse sammu kui möödunud suvest selleni oma tarkustes veel edasi astub, siis on meie noorte laagritase sugugi mitte taga teiste, suurte laagrikogemustega poiste omast, vaid veel eeski.

PÕHJA-EESTI VABADUSSÕJALASTE PÄEV TAPAL

(Algus 474. leheküljel.)

Kõik ettekantud kõned võeti koosoleva 3000—4000 pealise rahvahulga poolt vastu kestvate kiiduavaldustega, mis näitab, et vabadussõjalaste liikumisel on teatud poolehoid, ja seda tõendavad ka päevale paljude organisatsioonide ja isikute poolt saadetud ja ettekantud tervitused. Tervitajate seas oli ka kaitseminister oma esindaja, 1. soomusrongide rüglü kolonel Tallo, näol ja divülid 3 ja 1. Viimase, s. o. kindral A. Tõnissoni, tervitus kõlas järgmiselt:

„Südamlik tervitus kõigile täna Tapal kokku tulnud kaasvõitlejatele.

Eesti ajaloo suursüüsil ühisel jõul vabastasime 13½ aasta eest päha kodumaa pinna. Ühisel jõul kait-

sime isamaad võidurikka lõpuni. Ühiselt oleme kohustatud seisma rahva õnne valvel. Tänapäevane massiline kokkutulemine on elavaks tõenduseks, et rahva parimail poegadel isamaa praegu südamele seisab, vabadussõjaaegne võitlustahe ja võiduvaim neis edasi elab ning vajaduse korral uutele võitudele viib. Elagu ja õitsegu vaba Eesti!

Elagu iseseisva Eesti loojad!

Elagu kõik need, kes isamaa õnne eest toonud uusi ohvreid.“

1. vabadussõjalaste päevale järgnevad veel teised samasugused Valgas 31. skp. ja Pärnus 7. augustil.

R-ar.

REICHSTADTI HERTSOG (NAPOLEON II)

väikese Franz-Josefiga, tulevase Austria keisriga, ja tema õe, printsess Karolinega

Napoleon II

22. juulil möödus 100 aastat Napoleoni poja, Reichstadt'i hertsogi, surmast. Selle tähtpäeva puhul ilmus Pariisis tuntud kirjaniku ja aja'oo-uurija Octave Aubry sulest raamat, mis pärast maailmasõda Viini keiserlikust arhiivist leitud dokumentide ja seni avaldamata mälestuste põhjal heidab uut valgust suure korsiklase ainsa järeltulija lühikesele ja kurvale elule.

Napoleon François Joseph Charles sündis Tuileries lossis 20. märtsil 1811. a., saades isalt Rooma kuninga nimetuse. Ta kasvas jõudsalt, oli erksa vaimuga ja hakkas juba kaheaastaselt hindama oma kõrget päritolu. „Olen väike kuningas,“ lausunud ta kord kindlal toonil Napoleoni teenrile, kes kõhelnud avamast talle ust keisri kabinetti.

„Väike kuningas“ nägi vähe oma ema, Marie-Luise, kes viinlannana oli rohkem huvitatud muusikast ja lõbustustest kui oma pojast. Järelkult armastas laps ka kõige rohkem oma isa, kes, Pariisis olles, temaga oma kabinetis mängides sagedasti saatis mööda terved õhtupoolikud.

Lahkudes 24. jaanuaril 1813 Pariisist Prantsusmaa sõjakäigule astus Napoleon veel viivuks poja magadistuppa. Laps puhkas rahulikus unes. Isa vaatas teda, kuid ei tahtnud äratada; ta suudles teda vaid korra ja eemaldus siis tasa, kikiarvul, voodi juurest... Ja siit peale ei saanud ta teda enam iialgi näha.

Keiserriik langes. Marie-Luise oli sunnitud oma pojaga põgenema. Kuid Rooma kuningas ei tahtnud Tuileries lossist lahkuda. „Kuna isa on ära, siis olen mina siin peremees,“ lausunud ta resolutselt. Kuid see ei aidanud. Ta viidi Bloisse, sealt edasi Orléans'i, Rambouillet'sse ja lõppeks Schönbrunni, Austria keisri suviresidenti.

Schönbrunnis polnud noor Napoleon enam Prantsuse prints, polnud enam Rooma kuningas; seal nimetati ta Reichstadt'i hertsogiks, seal hakati teda kasvatama Habsburgide perekonna liikmena.

Reichstadt'i hertsogi vanaisa, keiser Franz, armastas väga oma tütrepoega, rohkem kui oma lapsi. Ta püüdis anda talle võimalikult hea kasvatuse, valides tema õpetajaiks kõige paremad jõud, eesotsas krahv Dietrichsteiniga. Erilist rõhku pandi noore hertsogi sõjal'sele kasvatusesele, sest temast pidi saama Austria kindral. Mida ta aga millalgi ei saanud tunda, see oli õrnus.

Kuna noort Napoleoni, nagu tähendatud, tal oli kasvatada Habsburgide perekonna liikmena, siis oli arusaadav, et hoiduti temale rääkimast ta isast. Austria kantsler Metternich, Prantsusmaa ja Napoleoni vihasem vaenlane, soovis kõigest hingest, et Reichstadt'i hertsog unustaks kogu oma prantsuse päritolu ja et ta kasvaks heaks sakslaseks.

Poiss aga oli küllalt tugev, et kõigile mõjutustele kangelaslikult vastu astuda. Isegi saksa keelt ei tahtnud ta õppida, vaid karjus meeleheitlikult oma õpetajale vastu: „Ma tahan, ma tahan olla prantslane!“ Vähehaaval pidi ta aga siiski alistuma, kuid tegi seda ainult pealiskaudselt.

Kuueteistkümneme aastasel hakati noorele hertsogile õpetama uemat ajalugu. Ta luges siis juba raamatuid ja mälestusi, mis rääkisid Napoleonist. Neid lugedes tuli Prantsusmaa, millest teda eemal hoiti, talle eriti ligidale. Ta nuttis oma isa testamendi juures, püüdes täiuslikult mõista ta nõuandeid, uuris hoolega ta sõjakäikude kirjeldusi ja andis enesele tõotuse olla vääriline oma tõelisele nimele ja oma tõelisele isa-maale.

1830. aastal, enne Louis-Philipp'i troonile astumist, oli Prantsusmaa korraks üsna ligidal keiserriigi uuestisünnile. Ja Metternichita oleks Austria keiser nõustunud sellega, et ta tütrepoeg oleks pärinud oma isa krooni. Kuid vana kantsler oli kindlasti otsustanud oma pantvangi mitte vabaks lasta...

Olles majorina määratud teenima Wasa rügementi, võttis noor hertsog innuga osa kõigist harjutustist ja manöövrest. Oma kehalise vastupidavuse arendamiseks armastas ta eriti pikki ja kestvaid ratsasõite.

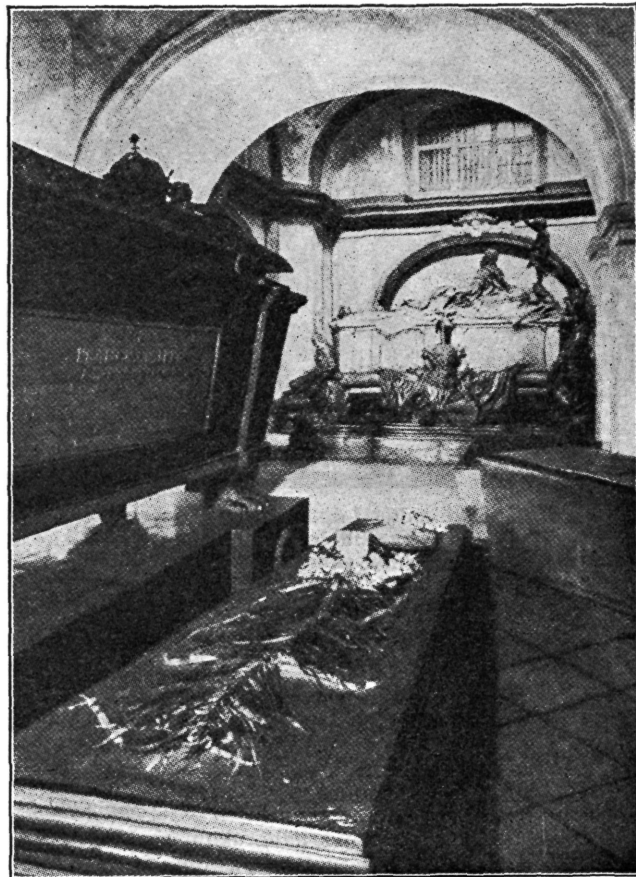
Ta tahtis maksta kätte oma isa vaenlasile ja valmistus Prantsuse keiserriiki uuesti jalule seadma, seejuures alati eneselt küsides: kas suudan ma olla selle ülesande kõrgusel?

Kõik see füüsiline ja moraalne jõupingutus lõppes noormehe haigestumisega. Ratsasõidul külmetada saanud, hakkas ta kõhima. Sellele ei pöördud alul mingit tähelepanu. Kui kõha suurenes, oli tarvis, et haige sõidaks end ravima soodsamasse kliimasse, kuid Metternich seisis sellele kategooriliselt vastu.

„Oleks ta olnud mõne tundmatu laps,“ ütleb Octave Aubry, „siis oleks ta tehtud terveks. Kuna ta aga oli Napoleoni poeg, siis pidi ta surema.“

Ta suri 22. juulil 1832, oma 22-se eluaasta alul. Sündimise järele oli ta nimeliselt Rooma kuningas; isa troonilt lahkumise järele oli ta nimeliselt Prantsuse keiser Napoleon II; kuid tegelikult pidi ta oma silmi sulgedes tunnistama: „Minu haud ja hääl on üksteisele nii ligidal. Sündimine ja suremine — see on kõik minu ajalugu.“

Joter.

Napoleon II haud Viini Hofburgis

VABADUSE JA LEIVA EEST

(Algus 483. leheküljel.)

nimetab ainult kaht erakonda, mille poolt on lubatud oma liikmeil hääletada: rahvussotsialistide või saksa rahvaslaste erakond.

On arvata, et kui Hitleri lootused valimistel ei peaks täituma, ta siis võtab kõik abinõud tarvitusele riigipöörde kordasaatmiseks, sest selleks on tal juba küllalt poolehoidu. Kõigepealt kuulutab ta oma S. S. ja S. A. trupid ühes sõjaväega kõrgeima võimu kandjaks riigis. Selle järele oleksid demokraatliku riigikorra päevad loetud.

Jaemate hulkade kaasatõmbamiseks mõjuvad Hitleri enese kõned, mida ta peab igas linnas demonstratiivseil erakonna propagandapäevadel. Kiireks edasi liikumiseks tarvitab ta lennukit. See võimaldab ühel päeval mitmes linnas oma löögisalkade ülevaatuse, paraadi ja kõned rahva sütitamiseks. Königsbergis kujunes liitleri-päev ennenägematuks suursündmuseks. Varahommikust peale kostavad marsihelid ja trummipörin läbi tänavate — rünnakrühmade kogunemine linnast ja ümbruskonnast. Kell pool neli saabub Hitler ja pool tundi hiljem algab ta 25.000-lise S. A. paraadi. Rivikorras möödamarssimine kestab ligi kaks tundi. Sellele järgneb kõne avaral Walter-Simon platsil 150.000 pealtkuulajale. Rahvas tõstab juubeldades käe juhti

tervitades. Siis jäävad kõik vaikselt kuulutama — „...rahvas on seisuste ja klassi erinevusele vaatamata meie liikumisega ühinenud, see ei ole mitte enam partei, see on saksa rahvas! Viimase kolmeteistkümnepäevase jooksul on see süsteem võitnud miljoneid mõttekaaslasi. Me tahame, et üks sõna saaks uuesti võimaks. See sõna on: meie t a h a m e ! Parteide riigist peab tõusma üksmeelne riik, see on minu siht!“ Jällegi juubeldab rahvas. Peale väikese vahejuhtumi politseiga läks kõik libedasti ilma lahinguta. Hilisööni marssisid valge särgi ja pruuni kuue mehed. Rütmi- lise laulu ja trummipörina saatel. Königsberg näib olevat rahvussotsialistide oasiks, mis on tingitud riigi küljest äralõigatud rahva kibedustundest ja kannustab võitluseks. Sõnaka juhi eest ollakse valmis kas või tulle minema.

Raske on ette ütelda, missuguse mõõdu ja suuna võtab rahvussotsialistide liikumine tulevikus. Teistest linnadest tuleb teateid raskeist kokkupõrkeist kommunistidega, mis ühel päeval nõudis 15 inimelu ja üle 100 haavatu. Mitte ainult kogu Saksamaa, vaid kogu maailm ootab põnevusega 31. juuli valimiste tagajärgi, mis otsustavad ühe suurriigi fašistide saatuse.

A. Massakas.

Pirita klooster.

Möödunud suvel külastas Lõuna-Rootsi suuremate ajalehtede kaastöölise C. H. Sjö enena Eestit ja avaldas sellelt reisilt rea huvitavaid ja meie suhtes sõbralikke kirjutusi. Eriti huvitasid teda rootsi aja mälestused Eestis: Tallinnas, Narvas, Vormsi saarel jne. Ka külastas ta Pirita kloostri varemeid, kus rootslaste poolt kaevamisi toimetati. Rootsi allikate najal on ta nüüd koostanud ülevaate Pirita kloostri minevikust, mis tohiks pakkuda huvi ka Eesti lugejale.

Rootsi keskajaloos esineb naise nimi, mis särab meile vastu hoopis erilise hiilgega, nimelt Püha Birgitta.

See nimi on küll peamiselt seotud Vadstena kloostri ja kloostrikirikuga, kuid ka teispoole Läänemerele on ta millalgi säranud pühikukuulsuses — Pirita nime all. Ka siin on töötanud Birgitta leegitsev hing, avaldades Birgitta kloostri ehitamises, millest nüüd ainult mõned ajahambast murenenud jäänused annavad hilisemaile põlvedele tunnistust selle endisest hiilgusest ja toredusest.

Pirita klooster oli omal ajal elava usu varjupaigaks ja võis alatise välismaadega kokkupuutumise tõttu istutada edasi huvi üldise hariduse vastu. Ta oli kanaaliks, mille kaudu haridusvool juhti laiali.

Seda kloostrit, mis muuseas oli pühendatud neitsi Maariale ja sel põhjusel kutsuti Marienthaliks, hakati ehitama 1407. aastal. 1436. aastal sai ta täiesti valmis ja õnnistati sisse Tallinna piiskopi Heinrich Ükskülli poolt.

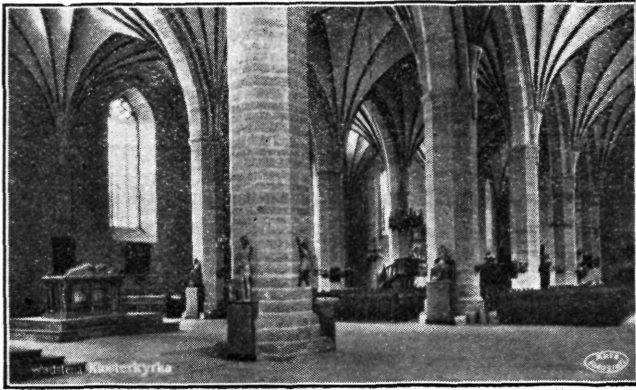
Pirita klooster, asüdes mõni sada meetrit eemal lahe rannast, mille ühel küljel asub Tallinn, ja ainult mõni kilomeeter nimetatud linnast, ehitati alguses ühiskloostriina munkade ja nunnade jaoks. See mahutas endas nii kiriku ühes käärkambri, kabeli ja nunnade vääriga kui ka munkade ja nunnade maja. See maja asus põhja pool, käärkamber — lõuna pool kirikut. Esimeses olid munkade kongid alumisel ja nunnade omad ülemisel korral. Võib lisada, et esimeste kloostriasunute seas leidis rootsi munki ja nunni. Nii mungad kui nunnadki läksid kirikusse hommikupalvele eri majakordadel asuvate üksteisest eraldatud käikude kaudu. Nad pidid nimelt elama üksteisest hoopis eraldatult ega tohtinud kohata isegi mitte kirikust lääne pool peasissekäigu ees asuvas kloostriaias. Hiljem otsustati ometi, et nunnad pidid hoolitsema ka munkade ajalike tarvete, nagu söögi, pesu j. m., eest, kuid sel-

legipärast ei võinud neil olla üksteisega, peale avause müüris, kokkupuutevõimalusi. Keelule vaatamata ei saadud ometi takistada tekkimast salajast läbikäimist munkade ja nunnade vahel, ja viimasel ajal olnud anum, milles sööki j. m. transporteeriti, nii suur, et mungad võinud end selles, nagu kõneldakse, lasta läbi avause edasi-tagasi transporteerida. Tõe huvides peab siiski tähendama, et sise- ja välismaised allikad on üksmeelsed selles, et munkade ja nunnade vahelistes sidemetes ei tulnud ette midagi kõlvatut, milline juhus oli näiteks Stralsundi ja Danzigi birgittakloostreis.

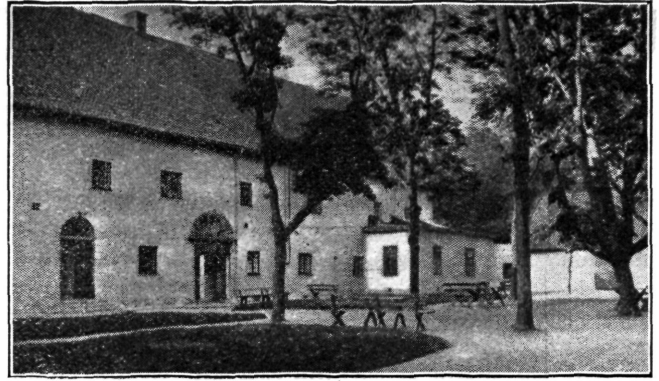
Kirik, mille välismüür on veel osaliselt säilinud, moodustades praegused varemed, evis 13 altarit ja 14 karikat — iga altari ees üks karikas ja pealtari ees kaks. Sisseseade juure kuulusid samuti kaks kõrget künänt, üks rist ja kolm suitsetamispanni.

Munki võeti kloostrisse mitte nooremalt kui 18-aastaselt, nunni — 25-aastaselt, kuid sellest hoolimata nad pidid tegema läbi prooviaasta. Ainult eriti hea kuulsusega isikuid võidi vastu võtta juba 6 kuu pärast. Prooviaasta jagunes nelja ossa, mille kestes noviitsid pidid tegema läbi proovid, kas nad oma otsuses on küllalt kindlad. Vastuvõtt toimus piiskopi või ta asetäitja läbi, mille järele mindi protsessiooniga kirikusse. Vastuvõetavate eel kanti punast lippu, mille ühel küljel oli krutsifiks, teisel — Maarja pilt. Sissekäigu ees seisatasid vastuvõetavad nii kaua, kuni piiskop jõudis välja võtta sõrmused — ordust osavõtu sümbolid, mis asetati neile sõrme. Selle järele võisid vastuvõetavad astuda palja jalu altari ette, kus nad heitsid oma üleriided ühte nurka ja piiskop pani neile selga orduriided, millise toiminguga kestes arenes kirikus mess.

Nunnade riided olid jämedast hallist riidest ega tohtinud olla liig volditud ega liig pikad. Preestritel oli pahemal küljel punane rist ja selle peal ring, mis tähendas armulaua leiba. Abtessil oli suur ring nelja punase punktiga, mis oli tarkuse tunnimärk, ja nelja

Kloostri kirik vanasti

Kloostri õue vanasti

tuleleegiga. Munkadel oli valge rist viie punktiga, mis tähendas süütust ja Jeesuse haavu. Neil, kes tegid koduseid töid, oli punane rist pahemal käsivarrel.

Iga vastuvõetu tõi ühes kaasavara, mis pidi ulatuma tema ülalpeoks nii hääl kui ka halbadel aastail. Surnute riided jagati välja vaestele. Kõik, mis kloostri-le kingiti, uuriti alati hoolega järele, et jõuda selgusele, kas sel pole juures midagi paganlikku.

Igal neljapäeval pidas abtess nende üle kohtumõistmiseks, kes olid mingil viisil eksinud, kapiitlistungi. Eksijad kuulati tunnistajate abil üle. Karistusena pidid süüdlased einetama maas istudes, ehkki söök oli sama, mis kõigil teistelgi. Ainult igal reedel tuli neil leppida vee ja leivaga. Jumalateenistusel pidid nad end heitma õdede-vendade jalgade ette, kuid ei tohtinud nendega sõnagi rääkida.

Nagu näib, olid eksijate kohta maksmas õieti valjud reeglid. Kuid kõnelemata eksimistest, mille tagajärjel oli oodata valje karistusi, tuli vendadel ja õdedel oma igapäevaseski elus alati mõelda oma surelikkusele.

Kloostri õitseajaks oli XV sajandi lõpp ja XVI sajandi esimene pool. Kahjuks ei luba ruum meid lähemalt tutvuda kloostri ajalooa neil aegadel. Ehkki sel on palju huvitavaid külgi, saaks see arvatavasti liig pikk. Olgu seepärast ainult öeldud, et kloostri saatuse-tund oli lõõnud juba usupuuhastuse tulekuga Eestimaa-le. Vägivaldsed külastused, mis näitasid, et kloostri pühadust enam ei austatud, muutusid sel ajal ikka sagedamaks ja abtess kaebaski ühes kirjas Vadstena vendadele ja õdedele vägivalla ja üleemeelikuse üle palgasõdurite poolt, mille tõttu, muuseas, isegi jumalateenistus tuli mõneks ajaks panna seisma.

30. jaanuaril 1575 jõudsid vene rüüstesalgad Tallinna alla, piirasid linna ümber, põletasid ja rüüstasid nii palju kui suutsid ega annud, loomulikult, armu ka Pirit kloostri-le. Nii löödi osa vendi ja õdesid surnuks ja muist viidi vangi. Õudusstseenid olid seda suuremad, et suur hulk Tallinna naisi ja lapsi oli otsinud varjupaika kloostri müüride vahel.

Sageli korduvad venelaste ja tatarlaste retked said Pirit kloostri hukatuseks. Seitsemendalase Tallinna piiramise ajal 1577. a. alul hävitati klooster täieliselt pärast seda, kui selle sisemus oli paljaks rüüsta-

tud ja tühjendatud. Nii veeti muu hulgas isegi katuse kaadervärk venelaste laagrisse tulematerjaliks ja müürikive kasutati linna pommitamiseks.

Sellest ajast peale seisab neitsi Maariale pühendatud Marienthali klooster varemeis, andes tunnistust, nagu kirjutuse alguses juba mainitud, endise aja hiilgusest ja toredusest.

Sel, kes ilusal suvepäeval külastab Tallinna, ei tuleks unustada teha väikest matka ka Piritale, mis praegusel ajal on hoopis tähtsam oma suurepärase supelrannaga selle moodsate restoranide, supelonnide ja korvtoolidega ja la Ostende kui vanade varemetega. Ühega paljudest omnibustest, millelt loeme nime „Pirit“, jõuame sinna teed pidi, mis suuremalt osalt jookseb mööda mereranda. Sõit ise juba on omaette lõbus. Siis kui nende ridade kirjutaja külastas varemeid, särasid need õhtupäikese kiirtes ja selle kõrgeimal tipul lehvisid rootsi ja eesti lipud.

Aukartuses sammusin läbi seni säilinud ilusa välisportaali kividest ümbritsetud munkade rohtaeda, kus haruldased lilled ja rohud nagu annavad veelgi tunnistust munkade virkusest. Vanad kiviristid ja hauakivid, mis samuti on pärit hoopis hilisemast ajast, näitavad, et rohtaeda on kasutatud hulk aega pärast kloostri hävimist surnuaajana. Aiast läbi viib käik, mille kaudu pääseb otse kirikuvaremeisse, mis on veel ainsatena säilinud kogu hoonete kompleksist. Välismüürid oma meetreid kõrgete aknaavaustega on veel säilinud, kuid katus puudub hoopiski. Maaliline roheline ülal tippudel on vanadele katusetu müüridele sobivaks palistuseks. Varemete põhja-läänepoolses nurgas leidub müüri sees kivine spiraaltrepp, mis viib üles mingi torni tipu jäänustesse, mis on praegu kõrgeimaks punktiks varemeis.

Rootsi lipp lehvib veetlevalt seal ülal tipul, meelitades astuma mööda keerdtreppi üles. Oma kodumaa lipu all võtan istet. Juhtinud pilgu merele ja annud fantaasiale vaba voli, rullub mu ees lahti kogu birgittor-du ja selle Eestimaa kloostri ajaloo võimas areng ja ma aiman mitmekordseid sidemeid Rootsi ja Eesti vahel, mis algasid keskaja hämaruses ja muuseas leidsid väljenduse ilusa pühakoja näol, millest on säilinud ainult vähesed taeva poole kerkivad varemed.

C. H. Sjöenena.

UUSI SUUNDI

KAITSELIIDU LASKEKOO LIS

(Algus „K.K.1“ nr. 13 lhk. 466)

Eelpool kirjeldatust selgub, et märgi tabamine on võimalik alati, kui näeme oma tabamusi või nende tulemusi. Kuid lahingus tuleb ette ka olukordi, millal märgid asuvad maastikul, kus kuulide kukkumist ei ole näha. Seega puudub väärtuslikem abinõu tule korrigeerimiseks.

Kui tule mõju ei ole märgata ka vastase peale või kui laskur ei suuda püssi kaldumise järgi lasu hetkel tabamuse asukohta määrata kindlaks, võib tekkida olukord, et laskur jääb „pimedasse“, s. o. ta ei tea kuulide asukohast midagi, ta kaotab tule korrigeerimise võime ja ta laskmine muutub juhuslikuks paugutamiseks.

Lahingumehe kohta maksab tunnustatud tõsiasi: „Ei ole olukorda, millest auga välja ei tulda.“ Ka laskur peab ülalkirjeldatud olukorrast tulema välja.

Nimelt, kui meie ei näe kuulide kukkumist märgi ümbruses, s. o. ei saa oma tuld korrigeerida või õiget sihikut ja sihtpunkti leida, siis need võimalused ikkagi leiduvad kuski maastikul, olgu kui tahes eemal märgist.

Oleme leidnud niisuguse maastiku punkti, kus võime kuulide kukkumist näha, siis toimetame selle punkti pihta n-n. eellaskmise. Eellaskmine seisab selles, et määratakse tabamuste põhjal kindlaks püssi täpne jooks; saadud andmed arvutatakse ümber märgi tarvis ja tabamise tuli kantakse üle märgile. On eellaskmise punkti kaugus samasugune kui kaugus märgini, on asi lihtne. Pannakse tähele, kui palju tuleb sihtpunkt külgsuunas valida kõrvale, ja leitud sihtpunktiga alatakse ka märgi tulistamist. On aga eellaskmise punkt teisel kaugusel, siis tuleb kauguste vahe võtta arvesse ja tule ülekandmisel märgi pihta vastavalt muuta sihikut või valida sihtpunkt kas üles- või allapoole.

Eellaskmise toimetamise viiside kätteõpetamine ongi „ülemineku harjutuste“ teine tähtsam osa.

Märgi tabamine eellaskmisega on annud otse üllatavaid tagajärgi. Terve rida katseid toimetati sel alal k. a. mai lõpupäevadel Paldiskis kaitseliidu laskurite laagris.

Üks harjutus toimetati järgmiselt. Umbes 700 m kaugusele seati üles kukkuv püstkuju (kuju oli seatud nii, et tabamine ükskõik missugusesse kuju ossa selle kukutas). Tabamuste kukkumine kuju ümbruses oli raskesti vaadeldav. Kaugus oli laskureile teadmata, samuti ei teadnud nad ka püssi jooksu selle kauguse peale.

Esimesed kuju pihta antud lasud ei annud mingisuguseid tulemusi. Mõned laskurid ei saavutanud midagi isegi 10—20 lasuga.

Siis toimetati eellaskmist kujust paarkümmend meetrit eemal oleva liivavalli pihta, kus kuuli kukkumist võis hästi jälgida. Täpsema eellaskmise toime-

tamiseks pandi vallile sihtpunktiks kolmandikkuju.

Tulemuseks oli see, et iga laskur sai eellaskmisel õige sihiku ja sihtpunkti kätte 2—3 lasuga ja kandes tule üle märgile tabas selle 1—2 lasuga. Ühe lasuga tabas kuju tervelt 60% laskureist.

Peale nende kahe põhieesmärgi, vaatluse ja eellaskmise, „ülemineku harjutuste“ programmi kuulub veel mõnede võtete kätteõpetamine, kuidas tabada erilisi märke, s. o. liikuvate ja lühikeseks ajaks ilmuvate märkide tulistamine.

Kõik see kokku annab laskurile niisuguse eelkooli, mille läbitegemise järele ta suudab lahingus tabada igasuguseid märke, s. o. ta oskab õppelaskmisel saadud laskekogemusi kasutada ära vastase tabamiseks lahingus.

3.

Mõningaid näpunäiteid „ülemineku harjutuste“ korraldamiseks.

Lahingkuju tabamisega, ühtlasi ka „ülemineku harjutustega“, ei saa hakkama iga mees, kes oskab püssist anda lasu. Et tuld parandada, s. o. teha tabavaks, on tarvis osata anda tihedat tuld, teiste sõnadega — niisugust tuld, kus kuulid asetuksid üksteise ligidale kokku loomuliku hajumise ja laskurile lubatud vigade piires.

Uidadavad aga laskuri kuulid mööda välja laiali, siis niisugust tuld ei saa küll „parandada“ ja märgi tabamine on täiesti juhuse asi.

Tähendab, enne lahinglaskmisele (ühtlasi ka „ülemineku harjutustele“) asumist peab laskur oskama lasta. Selle kooli annavad ta õppelaskmise harjutused. Mees peab olema kindel punktilaskur, enne kui ta hakkab peale lahinguisuliste harjutustega.

Kaitseliidu laskekooli järele peab mees olema vähemalt klassilaskur või kütt. Algajaile niisuguste harjutuste korraldamine tähendaks asjatut padrunite kulu.

„Ülemineku“ ja lahinguisuliste harjutuste korraldamine seab üles ka suuremad nõuded laskeradade suhtes kui seni. Need harjutused nõuavad teatavat „uudsust“, erinevust harilikust laskerajast, kus kõik kaugused ja laskeraja iseäraldused laskurile on täpselt teada.

Oleks soovitav neid harjutusi korraldada esimeses järjekorras välispool laskerada. Paljudes kohtades võimaldab maastik seda vabalt. Siin ei ole tarvis laiu ja avaraid laskevälju. Piisab väikesest maastiku lapikestest, mil kuulide kukkumist on näha. Peaasi, et kuulid ei saaks hädaohtlikuks ümbruskonna julgeolekule.

Soovitav on neid harjutusi korraldada ka talvel. Siis on võimalused laskekohtade suhtes palju avaramad ja paraja koorukesega lumega on tabamuste jälgimise võimalused täiesti rahuldavad.

Puuduvad aga igasugused võimalused lahingusisulistele ja „ülemineku harjutuste“ viimiseks välispoole igapäevast laskerada, siis tuleb neid korraldada oma laskeradadel. Selleks tuleb laskeradu veidi organiseerida ja laskevõimalused ei puudu.

Suuremate laskekauguste saamiseks võib laskekoha viia välja ka tagapoole laskerada. Neid harjutusi laseb harilikult korraga üks mees ja temale üks laskekoht ikkagi leidub (ehitada kas või eriline lava).

Teiseks on vajaline, et laskerajal oleksid mõned kohad, kus kuulide kukkumine on näha. Ei võimalda seda laskeraja pind, siis tuleb mõned kohad selleks eriliselt korraldada. Mõni koorem liiva või kruusa laotatult teatavale pindalale loob hea kuulide kukkumise jälgimise võimaluse. Võib ka teatavasse kohta asetada teatava hulga väikesi liivahunnikukesi, millede pihtamisel jällegi tabamuse asukoht on näha. Samuti on võimalik kuulipüüde valli korraldada nii, et see näitaks välja tabamuste asukohad.

Liikuvaid ja ilmuvaid märke on võimalik seada üles igal, ka kõige primitiivsemal, kaitseliidu laskerajal. Veidi hoolt, veidi tööd ja huvi ning armastust asja vastu!

Lahingusisulistel harjutustel on tähtsaimaks asjaoluks, et olukord erineks harilikust õppelaskmise olukorrast.

Uuduse momentide loomise võimalusi on palju.

Näiteks võib kujusid asetada keppidele, nii et nad oleksid oma alumise äärega maapinnast kõrgemal. Siin on juba sihtpunkti otsimine raskem.

Võib määrata kaugusele mitte vastava sihiku. Näiteks 100 m pealt lasti sihikuga 6.

Edasi võib muuta püssi jooksu, andes sellele mingisuguse väärjooksu kirbu nihutamise, kirbu vahetamise või dioptri keeramise teel.

Lõppeks ei ole huvituseta ka võõrastest, tundmata jooksuga püssidest laskmine.

Niisugune laskmiste mitmekesistamine harjutab laskureid mitmekülgselt tegutsemisele, annab neile oskusi ja kogemusi toimimiseks muutunud, tundmatus või üllatuslikus olukorras.

Kaitseliidu laskurkooli põhieesmärgiks on ju nõue välja koolitada mitmekülgsed laskureid, kes suudavad anda tabava tule igasuguses olukorras.

Mõnd rohu kaalumisel padrunite laadimisel.

Oma padrunite laadimine on kaitseliidus viimasel ajal läinud hoogu ja tulemused sel alal on täiesti rahuldavad, isegi head. On ju iga laskuri enese huvides muretseda tüsedat võistluskemooona ligi kolm korda odavamini kui saab seda välisturult.

Padrunite ise laadimine on kohtadel täiesti teostatav, eriti abinõude komplektidega, mis möödunud kevadel malevaile välja saadetud. Kestade stantsimise ja süttikute eemaldamise kiirus on viidud maksimumile.

Ainuke aegaviitev asi on rohu kaalumine. See ongi, mis laadimise teeb tüütavaks ja aegaviitvaks.

Rohu kaalumisel püütakse kätte saada täpsust kuni ühe „terakeseni“. Nimelt see ühe terakese täpsuse tagaajamine rohu kaalumisel võtabki aega.

Teine küsimus on: kas niisugust täpsust ongi üldse tarvis. Kas tundeliste kaalude asemel ei saa rohu mõõtmist toimetada „mööduga“?

Rohu kaalu täpsustamisel kuni ühe või kahe sajandiku grammini ei ole mingisugust tähtsust tule tagajärgede suhtes. Tähtis on leida teatava püssi ja teatava kuuli tarvis sellele sobiv normaalne rohukaal, kuna väikesed kõikumised sellest normaalsest kaalust üles- või allapoole ei mängi peagu mingisugust osa.

Selle huvitava küsimuse selgitamiseks toimetati rida katseid.

Tallinna maleva esikütt Jaan Madisson toimetab rea laskmisi mitmesuguste rohulaengutega. Tulemused on toodud alljärgnevas tabelis. Laskmine sündis 300 m kauguselt lamades käelt kümneringilise normaalmärklaua pihta.

Rohu kaal gr	Tabamused	Silmade summa
2,50	8, 7, 9, 9, 8	41
2,51	10, 8, 9, 10, 10	47
2,52	9, 9, 10, 10, 9	47
2,53	9, 9, 9, 10, 9	46
2,54	10, 9, 10, 9, 9	47
2,55	10, 10, 10, 9, 9	48
2,55	10, 9, 8, 8, 9	44
2,55	10, 9, 10, 10, 10	49
2,80	9, 7, 7, 7, 9	39
2,80	9, 9, 9, 7, 8	42

Selgub, et rohukaaluga 2,5 gr ja alla seda ja üle 2,55 gr ei saavutata enam tihedat tuld. Kõigub aga rohulaeng 2,51—2,55 gr vahel, siis ei ole tulemustes peagu mingisugust vahet.

Täheleandab, on olemas teatava püssi, teatava kuuli ja kesta tarvis mingisugune normaalne rohulaengu kaal ja sellest teatavad kõikumised üles- ja allapoole, mille juures saavutatakse kõige tihedam tuli. Loomulikult ei ole tarvis parima tule saavutamiseks „ühe libele“ täpsust taga ajada, vaid jätkub küllaldaselt sellest, kui tabatakse püssile sobiva laengu kaal ühes selle kõikumise piiridega ja rohulaengud mõõdetakse nendes piirides.

Iga laskur peab katsete teel jõudma selgusele oma padrunile sobiva laengu kaalu suhtes ja laengule lubatud kõikumise piirid määrama kindlaks.

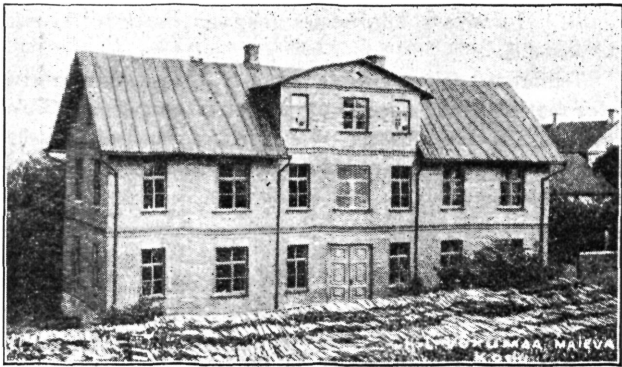
Näiteks esikütt J. Madissonil oleks normaalne laengu kaal 2,53 gr, kusjuures kõikumine võib olla 0,02 gr üles- või allapoole, s.o. maksimaalne kaal 2,55 gr ja minimaalne kaal 2,51 gr, ja tabamused tulevad täiesti ühtlased.

(Järg 500. lhk.)

Kaitseliidu töö ja elu

Võrumaa maleva kodu pühitsemine 17. juulil 1932. a.

Pühapäev, 17. juuli, kujunes Võrumaa malevale suurpäevaks. Malev sai ametlikult peremeheks oma uues majas. Senini, kui oldi sunnitud tegutsema kallis ja kitsas üürikorteris, andis ennast valusasti tunda ruumide puudus tegevuse arendamisel ja varustuse ning varanduse hoidmisel.

Kaitseliidumaja Võrus

Endale kodu muretsemise küsimus kuulub Võrumaa kaitseliidu uuestisünni algpäevadesse. Juba 1927. aastal, kui maleva pealikuks määrati praegune pealik major J. Heljuste, alati tema poolt seda küsimust suure agarusega. Kuid asi ei edenenu seni mitte hea tahte ja tegutsemise, vaid just ainelistel võimalustel puudusel.

Käesoleval aastal siiski, tänu maleva pealiku raugemata visadusele, saadi nii kaugele, et 9. veebruaril määras kaitseliidu keskkogu maja ostmiseks 15.000 kr. Sobivaks majaks osutus Võrus Karja tän. nr. 22 asuv endine tööstuskooli maja, missugune linnalt ära osteti ja läks maksma ligi 13.000 krooni. Kuid maja, säärasena nagu ta oli, ei kõlvanud elamiseks. Ruumide jaotus tuli muuta otstarbekohasemaks, ehitada uued ahjud, veevärk, panna uued põrandad ja viia läbi täieline remont. Selleks kõigeks aga ei jatkunud määratud summast, nii et malev pidi oma summadest veel tublisti juure lisama, kuid seni võlgu tegemata. Malevlaste pere, oma kodu soetamisest suuresti huvitatud ja vaimustatud, aitas jõudumööda kaasa tarvilise ümberehitamise materjaali muretsemisel.

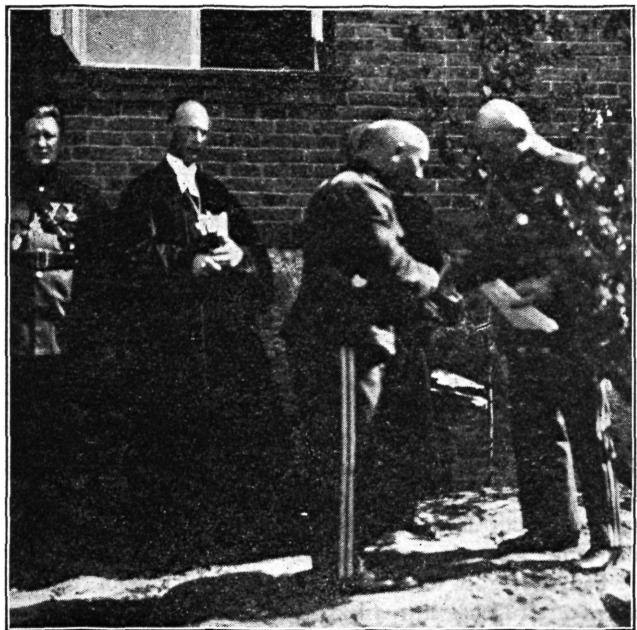
Iseloomustav on ühe Kasaritsa kompanii malevlase, kes esimesena koorma kive tõi kohale, vaimustav hüüe: „Ah see ongi siis meie oma kodu!“ Isegi kaugemaist Võrumaa valdadest toodi üht kui teist ehitusmaterjaali kohale. Ümberehituse ja remonditööd viidi läbi kõik maleva pealiku isiklikul juhtimisel ja järelevalvel.

21. juunil oldi niikaugel, et võis uude majja sisse kolida. Kodu pühitsemise päevaks 17. juulil oli maalt

ja linnast kogunenud kaitseliitlasi ja naiskodukaitsjaid. Pidulik toiming sündis maja õuel, mis oli kaunistatud riigilippude ja kaskedega, ja algas maleva lipu väljatoomisega. Vaimulikku talitust ja maja õnnistamist toimetasid Rõuge õpetaja V. Viks ja preester T. Raudvere. Aktuse kõne pidas kaitseliidu peastaabi ülem kolonel Maide, kes sütitavate sõnade ja tervituste järele andis üle maja võtmed maleva pealikule major Heljustele. Aruande maja ehitustööde kohta kandis ette maleva pealik. Soojel sõnul ütlesid tervitusi 2. diviisi ülem kindral Reek, kes eriti rõhutas suurt ühistunnet ja koostööd kaitseväge ja Võrumaa maleva vahel, Võru linnapea, maavalitsuse esindaja, noorte kotkaste, tuletõrje ja linna ümbruskonna malevkonna pealik.

Postiga ja traaditeel saabus õnnesoove üle paarikümne. Tervituskõnedele järgnes teine pidulik toiming. Fanfaaride helide saatel rivistus peoplatsile Võru linna malevkonna kuulipildujate kompanii, kes „karikavõistlustel“ 1931. a. üle riigi tuli esimesele kohale laskmises. Kaitseliidu ülima rändauhinna, suure hõbekarika kujuga, andis peastaabi ülem kolonel Maide mehiste sõnade saatel üle kompanii pealikule A. Sibulale.

Kontsertosa kandis ette maleva ja Antsla malevkonna ühendatud orkester hra J. Prügi juhatusel. Naiskodukaitsse poolt valmistatud maitsev lõunasöök sai kutsutud külaliste ja malevlaste poolt ühises lauas istudes väärilise tähelepanu ja tänu osaliseks. Kõik pidustusest osavõtjad lahkusid täie rahuldustundega ja usus kindlasse tulevikku, millele on kantsiks oma hea ja mugav kodu.

Külalised kodu avamisel

Naiskodukaitse Jõgeva jaoskond vandetootust andmas

Jõgeva malevkond sai lipu.

Lipp on meie ühise südametule ja sügavaima teotakte õlistatud välismärk, mis innustab ja alati meile tuletab meele neid aateid ja suuri ülesandeid, millele oleme pühendunud mehemeeltega ja tõsise arusaamisega.

Kui meil on sügavat armastust oma töö vastu, kui oma eesmärkide poole suundume kindlasti ja väsimatult, kui meie kohusetundeid köidab austus oma kodu ja rahva vastu ja kui meie tegusid kaunistab üksmeelsuse sõbralik vaim — siis antagu meile lipp, siis võtame ta meie mehitesse kätte. Ja see töötus, mida siis lipu all anname, jääb meile tiivustavaks ja valgustavaks teejuhiseks ka raskeimail aegadel, ka siis, kui viimsed lootused kipuvad hajuma.

10. juuli kujunes Jõgeva malevkonnale südamlikuks rõõmupäevaks — talle anti üle väärikas lipp, millest malevkond juba pikemat aega salajasimas südamesopis oli unistanud. Lipu annetas naiskodukaitse Jõgeva jaoskond, olles selleks üle paari aasta väsimatult hoolt ja vaeva näinud, mitmesuguste ettevõtete abil järjekindlalt summasid kogunud ja ka kaasjaoskondadelt vähemal määral lisatoetusi hankinud.

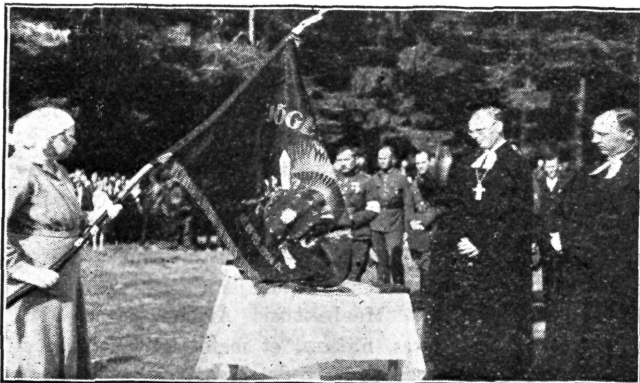
Nüüd on siis lipp üle antud ja Jõgeva jaoskond võib täiesti rahuldunult sellele kõigele tagasi vaadata, sest nende austav ja sügavamõtteline kingitus on malev-

konna tänumeelseis ja ustavais kätes, mis seda lippu hoiavad aegadest aegadesse tötubliduse ja vapruse vaimus, nende veendumuste ja tegude vaimus, mis kümme aastat tagasi andsid meile vaba kodu ja vaba rahva.

Lipu üleandmine toimus Jõgeva-Siimusti loodusrikkas ja ajaloolises mägestikus kogu malevkonna ja naiskodukaitse jaoskondade osavõtul. Täpselt kell 15.45

Kaitseliidu ülem kindral Roska annab lipu üle malevkonna pealikule B. Uusile

Lipu õnnistamine

ilmus kaitseliidu ülem saadetuna maleva pealiku ja teiste poolt. Pärast malevkonna tervitamist vabastati lipp kattedest ja õnnistati vaimulike Järve ja Keremi poolt, mille järele Jõgeva jaoskonna esinaine pr. M. Hold lipu ulatas kaitseliidu ülemale, paludes seda anda edasi Jõgeva malevkonnale. Lippu vastu võttes Jõgeva malevkonna pealik töötas kogu malevkonna nimel selle lipu kõrget au alati kaitsta ja tema all Eesti vabariigi iseseisvuse kasuks võidelda kuni surmani.

Südamlike õnnesoovidega löödi lipuvardasse naelu terveni 11: kaitseministri ja enese nimel kaitseliidu ülem kindral Roska, maleva pealik, naiskodukaitse Jõgeva jaoskond, Põltsamaa malevkonna pealik, naaber-malevkonnad, kohalikud omavalitsused ja mitmed organisatsioonid. Isiklike tervitusi ütlesid kaitseliidu ülem,

maleva pealik ja paljud teised, rõhutades neid vastutusrikkaid ülesandeid, mis malevkonnal on täita meie kodude julgeoleku kindlustusel ja rahvusliku vaimu edasiviimisel ja levitamisel. Kaitseliidu ülema kõnele järgnes vaimustatult „Eestimaa, su mehemeel“ kogu malevkonna ühispeere poolt, haarates kaasa ka rohkearvulise publiku. Järgnes ülev moment: lipu defileerimine kotkarsa saatel kogu rinde eest läbi malevkonna paremale tiivale, oma alatisele aukohale.

Nüüd koondus laua ette malevkonna naiskodukaitse, et ühiselt ja pühalikult kinnitada oma valmisolekut ja kohusetunnet kodukaitse töös. Pärast lühikest vaimulikku talitust kodukaitse liikmed andsid töötuse endi peale võetud kohuseid kanda sügava armastusega ja alati valmis olla meie kodumaa ja rahva hea tuleviku kasuks.

Paraadmarsiga lõppesid lipupidustused.

Jõgeva malevkond on rajatud 18. detsembril 1924. aast., kuigi üksikud kompaniid eksisteerisid juba varem. Esimeseks malevkonna pealikuks oli kapten Laur, kelle surma järele malevkonna juhtimisele asus kapten Tiimann. Praegu on malevkonna pealikuks Bernhard Uus, ta abiks Ernst Hansson. Ligemaiks kaastöölisteks on: majanduspealikuks E. Laanberg, ta abiks V. Kaik, relvapealikuks E. Ant, sidepealikuks J. Tamm, sanitaarpealikuks dr. E. Teder, spordipealikuks J. Sepp, malevkonna juriskonsuldiks O. Eglit, käskudetäitjaks pealikuks J. Moor. Propagandapealiku koht on esialgu lahtine.

Isikliku koosseisu ja oma töö ja tegevuse tõttu on malevkond laialdases seltskonnas leidnud väga sooja poolehoidu ja sõbralikku suhtumist, mis kahtlemata ka tulevikus lubab eeldada malevkonna ettevõtetele head kordaminekut ja tõsist hindamist.

Naiskodukaitse suvepäev Helmes 19. VI 32.

Kaitseliidu, eriti aga naiskodukaitse liikumise üheks ülesandeks on rahvuslik propaganda, pigemini rahvusliku meelsuse ja vaimu kandmine, süvendamine ja arendamine — nii liikmete eneste kui ka laiemale rahvahulkade juures. Seda saavutame mitte üksi sõna ja sule kaudu, vaid kõige paremini tegudega, ühiste ettevõtetega töös ja tegevuses, ühiste esinemistega rahvale. Ühine ettevõtte loob kogemuse, ühine esinemine — hulgaline esinemine rahvale — lähendab meie peret rahvale, on tarviline vahend ühtekuuluvuseks kaitseliitlikul perel rahvaga. Senine kogemus meil oli võrdlemisi piiratud. Meil on ainult teatud tähtpäevad, mil lal naiskod. jaoskonnad esinevad avalikkusele — ja sedagi iga osakond eraldi oma piirkonnas.

19. juunil s. a. toimunud suvepäev tõmbas kaasa otsekohesesse tegevusse mitmeid jaoskondi: Helme, Hummuli, Jõgevete, Koorküla, Lõve ja Tõrva jaoskonna, arvult kaugelt üle saja naiskodukaitsele.

Viimased võtsid asja tõsiselt, südamest — viimastele kujunes see päev tõesti ka „suurpäevaks“. Ja seda

Pr. E. SARAL kõnet pidamas

muljetel ka kogu Helme malevkonnale — Helme kihelkonna rahvale tsentrumi Tõrvaga.

Päev algas piduliku kontsert-jumalateenistusega. Viimane omakord algas ka tõeliselt pidupäevalise mõjuga: kirik, altar kaunistatud, rahvast murruna, kogunevad ühendatud naiskoduk. koorid, ühtlustatud meie lihtsa, kuid siiski nii kauni vormiga — ja see vajutas rahva teadvusse unustamatu pildi. Nii koguduse, koori kui ka soololaulud, jutlus prl. S. Klaoselt, usut. magistrit, kohaliku pastori mõjukad sõnad — kõik oli kooskõlastatud mõeldava suvepäeva sisuga.

Järgnes ühine lõunasöök Tõrva ühisgümnaasiumi ruumides. Lauas istub naiskodukaitse pere, auvõõrad, külalised. Lauas lausub tervituse Helme malevkonnale — kelle aastapäevaks ongi 19. juuni — päeva üldjuht L. Treimann. Räägib malevkonna pealik, noorkotkaste vanem jne.

Kella 17-ks kogunevad kõik langenute mälestus-samba juure. Momentselt korraldatud ühine rongkäik tõi kaasa ka rohkesti rahvast. Mängib Tõrva kompanii orkester, marssidega saates rongkäiku, mängides kaasa ühisele laulule jne. — tervitusena meie suurpäevale. Avasõnas juhatakse tähelepanu põhjustele, mis meid siia töid: 1) mälestus nende kangelaste sangaritegudest, mälestus-teadmine nende valmisolekust säärasele tegudele; 2) nende eeskuju — mida vajame; meie töö sarnleb jätkuvalt nende langenute tööle — nemad ehitasiid, rajasiid, meie peame edasi ehitama; kui väsimeme, kui tüdineme — leidkem siit eeskuju.

Peokõne peab Tartu ringkonna esinaine E. Saral — meie, tõrvalaste ja helmelaste, lemmik nii kaitseliitlikule perele kui ka juba varemalt esinemisilt kogu rahvale: südamlilik toon, ilutsev stiil, kandev tõsine patriootiline meelsus ja mõte — see ei võigi jääda mõjule pääsmata! .. Laulab Tõrva kompanii ja Tõrva naiskodukaitselt kujundatud segakoor, kõlab üldine rahvalaul kõrgelt ausambaplatstilt, seekord rahvahulka palistava männimetsa kohiseses vastukajana rahva elamustele ja tundmustele. Meelestusid Arvid Järnefeldti sõnad: „... Jumal, kes, nähes, et meie kitsad hinged ei ulatu käsitama kogu ta toredat maailma, on sellest eraldanud osa meie isamaaks ja sellele annud oma kodukeele ning selle mändidesse hingunud oma vaimu koha.“

Naiskodukaitse rahvatantsud

Õhtul kell 20 pidu tuletõrje saalis. Kavas Agn. Taari näidend „Emake maamuld“ ja rahvatantsud kõigi jaoskondade esindajate ettekandel. Rahvariietes 40-liikmelise tantsijate pere saali marssimine orkestri saatel, tantsud ise liikumisjuhi O. Partsi asjalikul juhatusel — pääsis jällegi mõjule rahva juures.

Päeva üldine sissetulek otsustati juba ette anda mälestussamba komiteele veel viimsete võlgade katteks. Just langenute mälestus nende unustamata õilsast tööst kohustab meid ka austama, meeles pidama säärast suurt mõtet — s. o. mõtet üldsuse hüvest, mõtet oma maa ja rahva riiklikust ja kultuurilisest iseolemisest, selle paremusest.

Naiskodukaitse pere õnniskeleks rahuldustundel, kui see päev väikese veeretatud kivikesena selle suure ehitustöö juures aitaks kaasa.

Saaremaa noorkotka kangelas-tegu.

Kuresaare noorkotkas Arvo Kaal on näidanud üles seni noorkotkaste perest esimesena, et tema teab, mida tähendab ligimese aitamine noorkotka töötuses ja ühtlasi, et ta on „alati valmis“ tegutsema „mehena meeste ridades“. 16. juulil oli ta pärast suplemist meres puhkamas ujula trepil, kui kuulis appihüüdeid merelt. Kiiresti tõttas ta hüüdjate juure, kelleks osutusid 9-aastane Edmund Vessik ja 10-aastane Rene Paas. Esimene neist oli juba vette vajunud, hingamisorganidesse vett tõmmates, mistõttu noorkotka appitõttamine üpris parajal ajal saabus, kuna teine sügavas vees ja sõbra õnnetuse tõttu samuti oli sattunud segadusse ja abi kutsus. Arvo Kaal toimetas kiires korras esimese kaldale ja selle järele ka teise kaaslaste, andis nendele esimest abi ja pärast mõlemate toibumist talutas kannatajad koju. Edmund Vessik pääsis seekord kõrge palaviku ja kolmepäevase haigeolekuga, kuna arsti hindamisel oleks abi viibimine maksnud temale elu. Elupäästja Arvo Kaal on ise 13-aastane, olles Kuresaare noorkotkaste I rühma 1. salgas pealiku abiks.

Noorte kotkaste peastaabi juures seatakse sisse eriline kaust, kuhu märgitakse kõik sellised noorte kot-

kaste teod. See kaust kujuneb raamatuks, kuhu iga noorkotkas igatseb oma nime lasta sisse kirjutada. Arvo Kaal on esimene, ku'd kust ja kes tuleb teisena, seda näitavad noorte kotkaste teod. Ja tegude järele otsustatakse, kuivõrd kõrgelt hinnatakse kedagi.

Esimesed kaitseliidu ja kaitseväge jalgpalli võistlused Tallinnas.

Tänini on kaitseliidu ja kaitseväge vahel olnud lähedasi kokkupuuteid laske alal. On peetud mitu laskevõistlust, mis annab tõiget selle ala arendamisele nii kaitseliidus kui kaitseväeski. Nüüd on pandud alus ka puhtsportlikele välimängude võistlustele mõlema kodukaitse organisatsiooni vahel, mida võib kõigiti tervitada. 22. juulil oli esimene kaitseliidu ja kaitseväge vaheline jalgpalli võistlus, millele lähemas tulevikus järgneb jõuproov pesapallis. Nii edasi minnes kujunevad sportlikud võistlused kaitseliidu ja kaitseväge vahel traditsioonilisteks, arendades seda ala mõlemas organisatsioonis.

Esimesel kohtamisel jalgpallis 22. juulil, mis kandis sõbraliku võistluse ilmet, kaotas kaitseväge kaitseliidule 0:2.

Kaitseliidu meeskonnas mängisid Tipner, Einmann, Simtmann, Paal, Silberg, Piperal, Estam, Jõers, Karm, Laasner ja Kallo. Päril internatsionaalne meeskond! Ja ega kaitsevägigi annud palju järele, viies väljale meeskonna: Meiortal, Maiste, Saar, Reinfeld, Keerd, Meero, Mõtlik, Ader, Mäng, Valdov ja Seks.

Mängiti suure hooga, alguses ja 7. minutil saavutas kaitseliit Karmi löögist esimese värava, kuna teine tuli kuus minutit enne poolaja lõppu.

Teisel poolajal muutus mäng loiuks ja seda mõlemalt poolt. Kaitseliidu puurivaht Tipner käis vahepeal edurivis, kuid ei suutnud palli pörutada vastase väravasse.

Kaitseliidu ja kaitseväge jalgpalli meeskonnad esimesel võistlusel

Kaitseliidu lahingusisulised laskevõistlused Tallinnas 21. aug. 1932. a.

Võistluste eesmärgiks on ergutada kaitseliidu päremaid laskureid lahingusisuliste laskeharjutuste täitmisele ja anda kaitseliidus üldse tõuget lahinguilmelisele laskmisele.

Võistlustest võtab osa iga malev 5-mehelise meeskonnaga. Meeskonna koosseisus võivad olla ainult esi-, I ja II kl. kütid ja esilaskurid.

Võistlusi korraldab kaitseliidu peastaap ja võistluste tegelikuks läbiviijaks on õppe-sportiosakond.

Võistlused korraldatakse Tallinnas Valdeki laskeväljal sektoril nr. 4 — 21. augustil kella 0800—1100.

Võistlustest osavõtjate nimekirjad esitada peastaapi 16. augustini. Muudatusi nimekirjas võib teha kalitüli loal kuni 2 tundi enne võistluste algust.

Vahekohtuks on kaitseliidu 1932. a. laskemeister-võistluste vahekohus.

Võistlusrelvana võib kasutada sõjaväepüsse ja sõjaväe täpsuspüsse (Kaitseliidu laskevõistluste määrused § 12). Sõjaväepüssidele lisasilmi sõjaväe täpsuspüsside kõrval ei anta. Laskemoon antakse laskerajal, kuid ka isikliku laskemoota kasutamine on lubatud.

Laskekaugused ja märgid: 150—250 m peal üks kukkuv peakuju, 250—400 m peal üks ilmuv rinnakuju, 400—600 m peal üks paigalseisev vöökuju.

Kõigi kolme märgi tabamiseks antakse 15 lasku. Proovilaske ei anta; püsside sisselaskmist toimetatakse võistluseks antud padrunitega ja sihtimise parandused tehakse kuulide kukkumise järele maastikul.

Laskmise läbiviimine: Võistlejad asuvad nendele kättejuhatatud kohtadele ja valivad endi äranägemise järgi laskeasendi. Lubatud on lasta vabast asendist kas käelt või toelt. Laskekohal on toed lamades laskmiseks.

Märgid juhatatakse kätte igale võistlejale üksikult. Kukkuvad peakujud ja paigalseisvad vöökujud on ülal juba enne võistlejate laskekohtadele asumist. Rinnakujud ilmuvad hiljem, laskmise ajal. Rinnakujud ilmuvad viie kuu kaupa grupis ja gruppide asukoht on tähistatud punaste lippudega gruppide vasakutel tiibadel. Enne laskmise algust antakse igale võistlejale teada, missuguses grupis ta märklaud asub ning mitmes see on lipust arvates.

Tulejoone vanema kohtuniku vile järele avatakse tuli. Märkide tulistamise järjekord ja laskude jaotus pea- ning vöökujude vahel sünnib võistleja enese määramise järgi.

Tulistamise ajal tõstetakse tulejoone vanema kohtuniku korraldusel rinnakujud üles üheks minutiks. Tulejoone vanema kohtuniku kahe vile järele lõpetatakse laskmine. Iga lask, mis antud pärast teise vile lõppu — loeb 5 punkti võistleja üldpunktide summast maha.

Kogu laskmise kestus — 3 minutit.

Võistlejal vaatlemiseks ja lasketulemuste märkimiseks abilist pole lubatud.

Hindamisele kuuluvad kogu meeskonna ja üksikute meeste lasketulemused.

Iga kuu tabamine (pea-, rinna- ja vöökuju) annab 10 punkti. Iga järgmine tabamus ükskõik missuguses kujus annab 5 punkti. Iga tabamata jäänud kuu eest arvatakse punktide üldsummast maha 10 punkti. Üksikmeeste lasketulemuste põhjal selgitatakse meeskonna paremus.

Viiele parimale laskurile annetatakse isiklikud auhinnad ja viiele järgmisele parimale laskurile diplomid.

Kolmele parimale meeskonnale ja kolme parima meeskonna laskreile annetatakse diplomid.

Kõigis muudes osades võistlused sünnivad „Kaitseliidu laskevõistluste määruste“ järgi.

Üleriiklikud kaitseliidu sõjalise iseloomuga võistlused Tallinnas 20. ja 21. VIII 32. a.

Üleriiklikud kaitseliidu sõjalise iseloomuga võistlused peetakse Tallinnas laupäeval, 20. ja pühapäeval, 21. augustil s. a., kaitseliidu peastaabi korraldusel.

Võistlusi peetakse järgmistel aladel:

- 1) individuaalne sõjaline kolmevõistlus,
- 2) individuaalne orienteerumisjooksu võistlus ja
- 3) meeskondade vaheline jalgrattasõidu võistlus ühes orienteerumisega.

Võistlustest osavõtt on võimaldatud malevaile järgmiselt:

- 1) sõjalisest kolmevõistlusest iga malev kuni 5 võistlejaga,
- 2) orienteerumisjooksu võistlusest — iga malev kuni 5 võistlejaga ja
- 3) jalgrattasõidu võistlusest iga malev ühe 6-mehelise ratturmeeskonnaga.

Laupäeval, 20. augustil s. a.

Kell 1000 — sõjaline kolmevõistlus Mustamäel, Tallinna maleva laskeraja juures.

Võistlejail koguneda Mustamäele, Tallinna maleva laskeraja juure, 20. 8. 32 kella 0930-ks.

Kell 1600 orienteerumisjooksu võistlus kaitseliidu peastaabi poolt kindlaksmääratud maastikul. Võistlejail koguneda kaitseliidu peastaabi juure, Tallinn Kaarli 8, — 23. 8. 32, kella 1445-ks.

Pühapäeval, 21. augustil s. a.

Kell 0800 jalgrattasõidu võistlus ühes orienteerumisega kaitseliidu peastaabi poolt kindlaksmääratud maastikul. Võistlejail koguneda kaitseliidu peastaabi juure, Tallinn Kaarli 8, 21. 8. 32., kella 0630-ks.

Üleriiklike kaitseliidu sõjalise iseloomuga võistluste kohtunike kogu moodustab kaitseliidu peastaap.

Üleriiklikel kaitseliidu sõjalise iseloomuga võistlustel jagatakse võitjaille auhindu alljärgnevalt:

- 1) sõjalises kolmevõistluses — 5 esimest võitjat auhinnad, järgmised 5 diplomid;
- 2) orienteerumisjooksu võistluses — 5 esimest võitjat auhinnad, järgmised viis diplomid;

- 3) jalgrattasõidu võistluses — esimene võitja meeskond — igale mehele individuaalne auhind ja meeskonnale diplomaat; teine ja kolmas võitja meeskond — igale mehele ja meeskonnale diplomaat.

Võistlustel on pandud välja kaitseliidupäeva rändauhindade kogust järgmised rändauhinnad:

- 1) sõjaline kolmevõistlus:
  - I koha võitjale — kaitseministri rändauhind, 3 korda võita;
  - II koha võitjale — Elly ja Joh. Aviku rändauhind, 3 korda võita;
- 2) orienteerumisjooksu võistlus:
  - I koha võitjale — Tallinna linnavalitsuse rändauhind, võita 3 korda järjest või 5 korda vaheldamisi.

Nende rändauhindade võitmisel võetakse arvesse ka kaitseliidupäeva võistluste endised saavutused.

Üleriiklikest kaitseliidu sõjalise iseloomuga võistlustest osavõtjad peavad olema rietatud ja varustatud järgmiselt:

- a) Riietus:
  1. Aluspesu (särk või trikoo ja aluspüksid; aluspükste asemel võivad olla spordipüksid).
  2. Kaitseliidu bluus või kuub ja püksid.
  3. Püksitraksid või -rihm.
  4. Sokid või jalarätid.
  5. Säärtsaapad, poolsaapad sääresidemetega või säärttega.

Saapad peavad olema kotsadega. Jalgpalli (ka nublakatega), maadluse, jooksu, poksi, võimlemise jne. kerged saapad on keeldud. Samuti on lubamatud iga-sugused kingad.

6. Kaitseliidu müts.
7. Käeside.
- b) Varustus:
  1. Vintpüss täägita.
  2. Vöörihm.
  3. Kaks padrunitaskut 45 lahingpadruniga, sõjalises kolmevõistluses granaat „Mills“, sütikuta.

Kui võistlustel selgub, et võistleja riietus ja rakmed ei vasta eelpool loeteldud tingimustele, kõrvaldatakse see võistleja võistlusest. Kui see selgub pärast võistlust ja võistleja on omandanud auhinna, läheb auhind üle järgmisele võitjale. Jalgrattasõidu võistluses langeb välja kogu meeskond.

Sõjalisest kolmevõistlusest ja orienteerumisjooksust osavõtjatele antakse kaitseliidu peastaabi poolt välja kaks ühesugust loosi järjekorra numbrit, milliseist üks kinnitada rinnale ja teine selga. Jalgrattasõidu võistlusest osavõtjatele meeskondadele antakse igale meeskonnale oma erinumber, s. o. ühe meeskonna võistlejad kannavad ühe- ja samaarvulist numbrit.

Iga malev saab võistlustele oma huvide kaitseks ühe esindaja, kelleks võib olla ka võistleja.

Võistlusteks ülesandmine on ainult nimekirjaline. Nimekirjad tuleb saata kaitseliidu peastaabi hiljemalt

12. augustiks. Parandused nimekirjades on lubatud. Neid tuleb teha esindajail Tallinna saabudes kas kaitseliidu peastaabis või võistluse kohal, kuid viimasel juhul mitte hiljem kui 10 min. enne vastava võistlusala algust.

Võistlusmäärused.

Sõjaline kolmevõistlus.

Sõjaline kolmevõistlus koosneb: a) 1000 m jook-sust, b) laskmisest 200 m peale ja d) granaadi kaugusviskest.

Võistleja on asetatud lähtekohale umbes 200 m kaugusele ülesseatud 200 m-st normaalmärklauast, seljaga märklaua poole. Lähetaja poolt antud paugu jä-rele pannakse stopperid (sekundimõõtjad) käima ja ühtlasi algab võistleja liikumist oma äranägemise jär-gi, kas joostes või käies võistluskorraldajate poolt kät-tenäidatud suunas.

Liikumise suunas 500 m kaugusel väljamineku ko-hast on värvilise lipuga märgitud ära pöördepunkt. Jõudes pöördepunktini peab võistleja sellest vasakut kätt ümber minema ja tuldud teed liikuma tagasi, s. o. märklaua suunas. Liikumisel varjumist arvesse ei võeta. Jõudnud tuleliinile, laeb võistleja püssi 5 pad-runiga temal kaasasolevast padrunitest tagavarast ja la-seb 5 lasku vabast asendist käelt temale korraldajate poolt kättenäidatud märklaua (iga võistleja jaoks on eraldi märklaud). Pärast viimast lasku võistleja kait-sevinnastab püssi ja, kesti korjamata, tõuseb püsti ja heidab temaga kaasasoleva „Mills“ granaadi (oma ära-nägemist mööda kas hooga või hoota) äraviskejoonelt võistluste korraldajate poolt temale kättenäidatud suu-nas. Granaadi mahakukkumise silmapilgul lüüakse stopperid seisma. Kui võistleja granaati visates ära-viskejoonest ühe jalaga astub üle, arvatakse viske ta-gajärjest maha üks meeter. Kahe jalaga üleastumisel viske tagajärge arvesse ei võeta. Granaadiheitmise juures on püssi hoidmise ja kandmise viis vaba, s. o. püss võib olla käes, seljas, rihamal, kaelas, võib toe-tuda püssiga maapinnale jne. Püssi ei ole lubatud ära panna.

Tagajärjed arvestatakse võistluse peale ära kulunud aja järgi, s. o. silmapilgust, millal liikumine algab ja lõpeb, silmapilguni, millal granaat puudutab maad. Üldisest ajast arvatakse maha aja peale ümberarvatud laskmise ja granaadiviske tagajärjed järgmiselt:

a) Laskmine — iga tabamus 3 sek. korratud tabatud ringi numbri peale. Näit. — üks tabamus 7-sse ringi — võistleja saab ajaedu 21 sek. [(3×7) ehk 3 tabamust $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$ kogusummas 66 sek. (3×10) + (3×7) + (3×5)]. 0 tabamust lisab juure ajale 1 minuti.

b) Granaadi kaugusviske — iga täismeeter kau-gust annab 1 sek. ajaedu. Poolikud meetrid arvesta-takse järgmiselt: 1 kuni 49,9 sm arvesse ei võeta; 50 — 99,9 sm arvestatakse ühe meetri eest. Näit.: granaadi kaugus 35,87 m — ajaedu 36 sek.

Lõpptagajärg kujuneks välja järgmiselt:

Üldine aeg võistluse täitmisel — 5 min. 32 sek.

Tabamusi laskmises — 4 ($\frac{1}{10}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{4}$), seega ajaedu 66 sek. — 1 min. 06 sek. Granaadiviske tagajärg 36,70 m, seega ajaedu 37 sek. Kokku ajaedu 1 min. 49 sek. Lõpptulemus: 5 min. 32 sek., maha arvatud 1 min. 43 sek. = 3 min. 49 sek.

Juhul, kui kahel või rohkemal võistlejal on ühesugune tagajärg, otsustab koha lasketagajärg. Kui lasketagajärg paremust ei selgita, otsustab koha granaadiviske tagajärg.

Lähtelt väljalaskmine sünnib vastavalt kohapealseile oludele ja võistlejate arvule.

Orienteerumisjooks.

Orienteerumisjooks korraldatakse võistlejaile teadmata murdmaastikul.

Võistluse koha valib välja ja määrab kindlaks kaitseliidu peastaap.

Lähtel antakse igale võistlejale kaart ja kompass.

Kaardil on punasega märgitud lähe ja kontrollpunktid, välja arvatud üks kontrollpunkt ja lõpp, mis võistlejale eelmisest kontrollpunktist teatatakse kirjalikult, ja selle teate põhjal peab võistleja määrama kindlaks esiteks kontrollpunkti ja siis lõpu asukoha kaardil ja teiseks nad otsima üles maastikul. Tutvumiseks kaardiga antakse igale võistlejale 3 min. aega. Keelatud on igasugune seletuste andmine ja abistamine kõrvaliste isikute poolt. Samuti ei anna seletusi korraldajad ja kohtunikud. Võistlejad lastakse lähtelt välja iga 5 minuti järele loosi järjekorras (siia juure on arvatud ka kaardiga tutvumise aeg 3 min.). Orienteerumisjooksu teele on paigutatud kontrollpunktid. Võistleja kaardi ja kompassiga orienteerudes peab tegema kindlaks kontrollpunktide asukohad ja nendest jooksma läbi.

Kontrollpunkti ja lõpu asukohad, mis võistlejale lähtel väljaantud kaardil märkimata, antakse võistlejale teada kirjalikult ühes kontrollpunktidest.

Kontrollpunkt, kus antakse välja kirjalik teadaanne eelviimse, s. o. kaardil märkimata, kontrollpunkti ja lõpu kohta, on kaardil märgitud ära erilise leppemärgiga.

Tõenduseks, et võistleja kõik kontrollpunktid on leidnud ja läbi joosnud, saab ta kontrollpunktist vastava tõenduse.

Kontrollpunktidest võib võistleja joosta läbi kas

numbri järjekorras või välispool järjekorda oma äranägemist mööda. Võistleja peab lähtelt väljamineku riideis ja rakmeis jõudma ka lõppu.

Jalgrattasõidu võistlus ühes orienteerumisega.

Ratturmeeskondade vaheline jalgrattasõidu võistlus ühes orienteerumisega sünnib võistlejaile teadmata maastikul. Võistlusmaa pikkus 12—18 km. Võistluskoha valib välja ja määrab kindlaks kaitseliidu peastaap.

Meeskond koosneb 6 mehest, kes on riietatud ja varustatud § 7 kohaselt. Jalgratta tüüp on vaba. Püssi ja padrunite paigutamine võistleja keha ümber on vaba.

Võistlusmeeskonnale, s. o. kuue mehe sekka kuuluvale meeskonnale juhile (pealikule), antakse lähtel välja kaart ja kompass. Meeskonna juht (pealik) kaardi ja kompassiga orienteerudes peab tegema kindlaks kontrollpunktide asukohad ja nendest oma meeskonna juhtima läbi.

Kontrollpunkte peab võistlev meeskond läbistama numbri järjekorras.

Kaardil on punasega märgitud lähe ja kontrollpunktid, välja arvatud lõpp, millise asukoha kohta meeskonna juht saab andmed viimasest kontrollpunktist siis, kui kogu meeskond on kontrollpunkti jõudnud.

Meeskond lastakse lähtelt välja iga 5 minuti järele loosi järjekorras. Liikumise viis ja kord on vaba, meeskonna juhi äranägemisel ja korraldusel. Olenedes maastikul on lubatud tarvituse korral edasiliikumine ka jalgratast seljas kandes.

Tõenduseks, et ühe meeskonna kõik ratturid on leidnud ja läbistanud kontrollpunkti, saab meeskonna juht iga mehe kohta kontrollpunktist vastava tõenduse, milline lõpul (finiš) vastavale kohtunikule tuleb ära anda; nii peab kogu meeskond koos kontrollpunkti läbistama.

Meeskond peab jõudma lõppu rivikorras täies koosseisus, s. o. 6 meest, kusjuures esimese ja viimse mehe vahe ei tohi olla suurem kui 40 m. Meeskondade paremuse hindamisel võetakse arvesse aeg, lugedes lähtelt lahkumise silmapilgust kuni silmapilguni, millal sama meeskonna viimne mees läbistab lõpu.

Üksteise abistamine teel on lubatud.

Võistlejad peavad lähtelt väljamineku riietes ja varustuses, kaasa arvatud jalgratas, läbistama ka lõpu.

UUSI SUUNDI KAITSELIIDU LASKEKOO LIS (Algus 493. lhk.)

Teades seda võime ka loobuda aegaviitvast ja tülikast laengu kaalumise tundlikel apteegikaaludel.

Arvesse võttes, et 10—12 rohtera kaaluvad 0,01 gr, võib kõikumine olla laengu kaalus kuni 25 rohtera üles- või allapoole. Selle täpsuse saame kätte rohu mõõtmisega harilike „mõõtude“ abil. Sobivaim selleks on peastaabi poolt väljaantud reguleeritav „rohümõõt“. Ülal kirjeldatud juhul tuleb mõõt reguleerida nii, et see võtaks laengu, mis kaalub 2,53 gr. Selleks on tarvis rida laenguid (mõõdutäisi) kaalul järele kontrollida ja tarbekorral mõõdu maht reguleerida. On see keskmine mõõdu suurus käes, siis on kindel, et kui ka edaspidi

võtta täpselt samasugused mõõdutäied rohtu, laengu kaaludes ei tule vahe üle lubatud piiride (kuni 25 rohtera või 0,02 gr), ja sellest täpsusest on küllalt.

Neil kaalutusil ja katse tulemuste põhjal võib julgesti loobuda iga laengu kaalumise ja laengud panema kesta „rohümõõduga“.

Muidugi on eeltingimuseks see, et enne katselaskmistega määratakse täpselt kindlaks sobiv rohulaengu kaal ja selle kõikumise lubatud piirid.

A. P.

L õ p p.